

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

MUZIČKA AKADEMIJA

VIII. ODSJEK ZA GLAZBENU PEDAGOGIJU

BARBARA KASIĆ

KOMPARATIVNA ANALIZA
PREDŠKOLSKIH GLAZBENIH PROGRAMA
U HRVATSKOJ I INOZEMSTVU

DIPLOMSKI RAD

ZAGREB, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

MUZIČKA AKADEMIJA

VIII. ODSJEK ZA GLAZBENU PEDAGOGIJU

KOMPARATIVNA ANALIZA
PREDŠKOLSKIH GLAZBENIH PROGRAMA
U HRVATSKOJ I INOZEMSTVU

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Nikolina Matoš

Komentorica: mag. mus. Ines Lončar

Studentica: Barbara Kasić

Ak. god. 2021./2022.

ZAGREB, 2022.

DIPLOMSKI RAD ODOBRILO MENTORICA

doc. dr. sc. Nikolina Matoš

Potpis

U Zagrebu,

Diplomski rad obranjen

POVJERENSTVO:

OPASKA:

PAPIRNATA KOPIJA RADA DOSTAVLJENA JE ZA POHRANU
KNJIŽNICI MUZIČKE AKADEMIJE SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

SAŽETAK

Cilj je ovoga diplomskog rada usporedba predškolskih glazbenih programa u Hrvatskoj i susjednim državama: Sloveniji i Bosni i Hercegovini. U početku rada opisane su opće odrednice predškolskoga glazbenog odgoja i obrazovanja poput prednosti učenja glazbe u ranoj dobi, formalni i neformalni glazbeni odgoj i obrazovanje, nastavna područja predškolskoga glazbenog odgoja i obrazovanja te kompetencije odgojitelja i glazbenih pedagoga. Zatim slijedi analiza programa predškolskoga glazbenog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, Republici Sloveniji i Federaciji Bosni i Hercegovini. Usporedba je izvršena prema sljedećim kriterijima: zakonskoj propisanosti formalnog glazbenog odgoja, sadržajima, ishodima, ciljevima učenja i poučavanja u formalnom i neformalnom obliku, dostupnosti predškolskog glazbenog odgoja te odnosu glazbenoga odgoja i ostalih aspekata predškolskoga odgoja.

Ključne riječi: formalni glazbeni odgoj, glazbena igraonica, glazbeni vrtić, nastavna područja, neformalni glazbeni odgoj, predškolski glazbeni odgoj

SUMMARY

The aim of this paper is to compare preschool music programs in Croatia and neighbouring countries: Slovenia and Bosnia and Herzegovina. At the beginning of the paper, general characteristics of preschool music education are described, such as the benefits of learning music at an early age, formal and informal music education, teaching areas of preschool music education, and competencies of educators and music teachers. Furthermore, an analysis of preschool music education programs in the Republic of Croatia, the Republic of Slovenia, and the Federation of Bosnia and Herzegovina is presented. The comparison was made based on the following criteria: legal regulation of formal music education, content, outcomes, goals of learning and teaching using formal and informal forms of music education, availability of preschool music education, and the relationship between music education and other aspects of preschool education.

Keywords: formal music education, music playroom, music kindergarten, teaching areas, informal music education, preschool music education

SADRŽAJ:

<u>1. UVOD</u>	7
<u>2. OPĆE ODREDNICE PREDŠKOLSKOGA GLAZBENOG ODGOJA</u>	10
<u>2.1. Prednosti učenja glazbe u ranoj dobi</u>	10
<u>2.2. Formalno i neformalno glazbeno obrazovanje u predškolskoj dobi</u>	12
<u>2.3. Nastavna područja predškolskog glazbenog odgoja</u>	14
<u>2.3.1. Pjevanje</u>	14
<u>2.3.2. Slušanje</u>	16
<u>2.3.3. Brojalice</u>	19
<u>2.3.4. Sviranje</u>	20
<u>2.3.5. Glazbene igre</u>	21
<u>2.3.6. Glazbeno opismenjavanje</u>	23
<u>2.3.7. Izražavanje i stvaralaštvo</u>	24
<u>2.3.8. Pokret i ples</u>	25
<u>2.4. Kompetencije odgojitelja i glazbenih pedagoga u radu</u> <u>s djecom predškolske dobi</u>	26
<u>2.4.1. Kompetencije odgojitelja</u>	26
<u>2.4.2. Kompetencije glazbenih pedagoga</u>	27
<u>3. PROGRAMI PREDŠKOLSKOGA GLAZBENOG ODGOJA U REBULICI</u> <u>HRVATSKOJ I SUSJEDNIM DRŽAVAMA</u>	28
<u>3.1. Predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje u Republici Hrvatskoj</u>	30
<u>3.1.1. Nastavni planovi i programi za predškolski glazbeni</u> <u>odgoj i obrazovanje</u>	30
<u>3.1.2. Neformalni oblici predškolskoga glazbenog odgoja i obrazovanja</u>	31
<u>3.2. Predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje u Republici Sloveniji</u>	35
<u>3.2.1. Nastavni planovi i programi za predškolski glazbeni</u> <u>odgoj i obrazovanje</u>	35

3.2.2. <u>Neformalni oblici predškolskog glazbenog odgoja i obrazovanja</u>	39
3.3. <u>Predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje</u> <u>u Federaciji Bosne i Hercegovine</u>	44
3.3.1. <u>Nastavni planovi i programi za predškolski glazbeni</u> <u>odgoj i obrazovanje</u>	44
3.3.2. <u>Neformalni oblici predškolskog glazbenog odgoja i obrazovanja</u>	47
4. <u>USPOREDBA PROGRAMA PREDŠKOLSKOGA GLAZBENOG ODGOJA U</u> <u>REPUBLICI HRVATSKOJ I SUSJEDNIM DRŽAVAMA</u>	50
4.1. <u>Formalni oblici predškolskoga glazbenog odgoja</u>	50
4.2. <u>Neformalni oblici predškolskoga glazbenog odgoja</u>	51
4.3. <u>Dostupnost predškolskoga glazbenog odgoja</u>	52
4.4. <u>Odnos glazbenog odgoja i ostalih aspekata predškolskog odgoja</u>	53
5. <u>ZAKLJUČAK</u>	55
6. <u>LITERATURA</u>	57

Popis tablica

Tablica 1: Pregled utjecaja učenja glazbe na dječji razvoj.....	11
Tablica 2: Usporedba općeg formalnog i neformalnog glazbenog obrazovanja	13
Tablica 3: Prednosti i nedostaci pasivnog i aktivnog slušanja	17
Tablica 4: Vrste i podvrste glazbenih igara	23
Tablica 5: Usporedba kompetencija odgojitelja i glazbenih pedagoga	29
Tablica 6: Primjeri glazbenih aktivnosti po starosti	36
Tablica 7: Prikaz četiri kategorije aktivnosti programa <i>Predškolski glazbeni odgoj...</i>	38
Tablica 8: Pokazatelji ostvarenosti trećeg ishoda prve sastavnice Stvaralaštvo i kreativnost	45
Tablica 9: Nazivi predškolskih programa u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini	52
Tablica 10: Usporedba obilježja predškolskih glazbenih programa u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini	55

Popis slika

Slika 1: Dječja pjesma <i>Patak</i>	16
Slika 2: Konkretna brojalica <i>Iš'o medo u dućan</i>	19
Slika 3: Besmislena brojalica <i>Engele bengele baku cí</i>	19
Slika 4: Kombinirana brojalica <i>Eci, eci, pec</i>	20
Slika 5: Orffov instrumentarij.....	21
Slika 6: Djeca plešu u kolu.....	26
Slika 7: Izgled službene mrežne stranice <i>Glazbene škole Alberta Štrige u Križevcima</i>	33
Slika 8: Izgled službene mrežne stranice vlade Republike Slovenije.....	39
Slika 9: Izgled službene mrežne stranice <i>Glazbenog centra Do, re, mi</i> u Bledu.....	42
Slika 10: Izgled službene <i>Instagram</i> mrežne stranice <i>Glazbenog vrtića Tomislavgrad</i>	48

1. UVOD

Glazbeni odgoj i obrazovanje djece predškolske dobi (pred)početna je razina glazbenog odgojno-obrazovnog sustava. Učenje glazbe u ovoj dobi razvija dječje glazbene sposobnosti i priprema ih za daljnje glazbeno obrazovanje (MZOS, 2006).

U ovom se radu predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje shvaća kao odgoj i obrazovanje koje je namijenjeno samo djeci, ne i djeci u pratnji odraslih. Stoga se i orijentira samo na programe za djecu.

Interes za bavljenje ovom temom pojavila se prilikom planiranja nastave glazbenog vrtića koju sam održala kao zamjena u jednoj zagrebačkoj glazbenoj školi te praktičnoga rada koji smo u okviru visokoškolske nastave prošli u dječjem vrtiću. Za vrijeme planiranja nastave nisam naišla na dovoljno informacija o sadržajima, ishodima, ciljevima predškolskog glazbenog odgoja što me motiviralo da pišem o ovoj temi.

Rad donosi analizu i usporedbu formalnih i neformalnih programa predškolskog glazbenog odgoja koji se provode u Republici Hrvatskoj, Republici Sloveniji i Federaciji Bosni i Hercegovini. Opisane su prednosti glazbenoga odgoja i obrazovanja za psihomotorni i socioemocionalni razvoj djeteta poput transfera stečenih znanja, vještina i sposobnosti iz područja glazbene umjetnosti na „neglazbena“ područja, kao na primjer, komunikacijsko ili prirodoslovno-matematičko područje. Predstavljene su razlike formalnog i neformalnog glazbenog obrazovanja. Glazbeni odgoj i obrazovanje možemo smatrati formalnim ukoliko se provodi prema propisanim programima u akreditiranim ustanovama te rezultira stjecanjem svjedodžbe, diplome i kvalifikacije¹. Neformalni glazbeni odgoj i obrazovanje obuhvaća svaki oblik organiziranih aktivnosti učenja s namjerom poboljšanja znanja, vještina i kompetencija pojedinca međutim, na kraju se ne izdaje javna isprava². Slijedi opis nastavnih područja glazbenog odgoja i obrazovanja te kompetencija odgojitelja i glazbenih pedagoga koji ih provode. Središnji dio rada obuhvaća analizu programa, planova i kurikuluma formalnog i neformalnog tipa u Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini. Naposljetku je izvršena usporedba navedenih programa prema

---

¹<http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/#4>

² <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/#7>

kriterijima: (1) zakonska propisanost formalnog glazbenog odgoja, (2) sadržaji, (3) ishodi, (4) ciljevi učenja i poučavanja u formalnom i neformalnom obliku glazbenog odgoja i obrazovanja, (5) dostupnost predškolskog glazbenog odgoja te (6) odnos glazbenog odgoja i ostalih aspekata predškolskog odgoja.

2. OPĆE ODREDNICE PREDŠKOLSKOGA GLAZBENOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Učenje glazbe u predškolskoj dobi doprinosi optimalnom razvoju djeteta. Predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje izvodi se u javnim i privatnim ustanovama na razne načine, a obuhvaća različita područja kao što su pjevanje, slušanje, brojalice, sviranje, glazbene igre, glazbeno opismenjavanje, izražavanje i stvaralaštvo te pokret i ples.

2.1. Prednosti učenja glazbe u ranoj dobi

Učenje glazbe doprinosi cjelovitom razvoju djeteta te utječe na kognitivni, psihomotorni i socioemocionalni razvoj. Nikolić (2017) razlikuje utjecaj glazbe od utjecaja glazbenog obrazovanja. Pod utjecajem glazbe podrazumijeva pasivno slušanje glazbe koje „od pojedinca ne iziskuje veliki angažman“ (Nikolić, 2017,141). S druge strane, glazbeno obrazovanje podrazumijeva razvijanje kognitivnih, motoričkih, socijalnih i emocionalnih sposobnosti. Cilj je različitih istraživanja bio dokazati kratkoročni učinak pasivnog slušanja glazbe na specijalno-temporalne i kreativne sposobnosti, brzinu procesiranja i druge kognitivnih sposobnosti. Međutim, pozitivni učinci na kognitivne sposobnosti nisu postignuti pasivnim slušanjem glazbe, već emocionalnim stanjem pojedinca. Takvo emocionalno stanje može, ali i ne mora biti izazvano i glazbom (slušanjem omiljene glazbe ili pjevanjem). Glazbeno obrazovanje i izvođenje glazbenih aktivnosti utječe na poboljšanje neglazbenih kognitivnih sposobnosti. Takvo poboljšanje najviše se očituje kod djece koja su bila duži period glazbeno aktivna. Učenjem glazbala unapređuju se verbalne, specijalne i matematičke sposobnosti pojedinca. Glazbena znanja i vještine poput „pretvaranja vizualne informacije u motoričku aktivnost, pamćenje dugačkih pasaža u glazbi, učenje glazbenih struktura i pravila, učenje kako učiniti finu spektralnu i temporalnu diskriminaciju te učenje izvođenja finih pokreta objema rukama“ (Nikolić, 2017,144) omogućuju pozitivni transfer na ostale kognitivne sposobnosti. Autorica ističe utjecaj ritamske poduke na matematičke vještine i vještine čitanja te olakšano čitanje i razumijevanje pročitano radi izvođenja glazbe iz notnoga zapisa. Pritom duljina i intenzitet glazbenoga obrazovanja svakako povećavaju mogućnosti transfera. Hallam

(2010) se referira na Gromkovo istraživanje iz 2005. koje dokazuje kako učenje glazbe, točnije vježbanje razlikovanja melodijskih od ritamskih obrazaca i vježbanje povezivanja slušne percepcije s vizualnim simbolima, pospješuje fonemsku svijest. Pjevanjem dječjih jednostavnih pjesmica ili pak izgovaranjem ritamskih brojalica dijete širi vokabular, vježba tečnost i točnost u izgovoru te usvaja pravilan ritam i intonaciju (Kolić, 2019).

Nikolić (2017) navodi kako se utjecaj glazbe na psihomotorni razvoj očituje u olakšanim pokretima, uspješnijoj motoričkoj koordinaciji i vokalizaciju tonalnih i ritamskih obrazaca. Aktivnosti poput skakanja, hvatanja, poskakivanja i bacanja uspješnije su kada se provode uz ritam. Istraživanja pokazuju kako slušanje glazbe uz pokret pospješuje zadatke tjelesnog vježbanja poput skakanja ili održavanja ravnoteže (Zadnik i Habe, 2016). Pjevanje, plesanje, sviranje na udaraljka i stvaralaštvo potiče djecu na veću međusobnu suradnju i pomaganje pri rješavanju problema. Skupne aktivnosti mogu utjecati na socioemocionalne komponente kao što su spremnost za timski rad, osjećaj postignuća, pripadanja i odgovornosti, samoizražavanje i samopoštovanje. Individualnim oblikom rada razvija se slika o sebi, samopouzdanje i samodisciplina. Glazbenim odgojem njeguju zajedništvo, međusobno poštovanje i empatija čime se utječe na socioemocionalni razvoj djeteta (Nikolić, 2017).

Tablica 1: Pregled utjecaja učenja glazbe na dječji razvoj

područje razvoja	utjecaj učenja glazbe
kognitivni	verbalne, spacijalne i matematičke sposobnosti
psihomotorni	olakšavanje pokreta, motorička koordinacija, uspješnije izvođenje fizičkih aktivnosti
socioemocionalni	spremnost za timski rad, osjećaj postignuća, pripadanja i odgovornosti, samopouzdanje, samodisciplina, samoizražavanje, samopoštovanje, bolja međusobna suradnja, empatija

2.2. Formalno i neformalno glazbeno obrazovanje u predškolskoj dobi

Formalno glazbeno obrazovanje u predškolskoj dobi odvija se u javnoj ustanovi koja u svom radu prati propisani plan i program na nacionalnoj razini. Dječji vrtići primjer su formalnog obrazovanja. U propisanim programima i kurikulumima vrtića glazbeni je odgoj uz odgoj i obrazovanje iz likovnih umjetnosti dio umjetničkog odgojno-obrazovnog područja. Svaki bi odgojitelj trebao provoditi glazbeni odgoj i obrazovanje u svojoj grupi. Osim vrtića, formalni je predškolski odgoj i obrazovanje moguće provoditi u glazbenim školama. Pritom su glazbeni predmeti i sadržaji propisani na nacionalnoj razini i svaka ih se glazbena škola treba pridržavati. Unatoč tome, završetkom programa na predškolskoj razini ne stječe se javna isprava. Također, pohađanje predškolskih programa u glazbenoj školi nije uvjet za upis prvoga razreda osnovne glazbene škole, niti dijete oslobađa audicije (prijemnog ispita) za upis. Program se provodi grupno u učionici i kontroliranim uvjetima, a provodi ga kvalificirani glazbeni pedagog.

Neformalni glazbeni odgoj i obrazovanje provodi se u privatnim ustanovama ili organizacijama koje ne rade prema nacionalnom planu i programu već program izrađuju samostalno. Pohađanjem programa stječu se nova znanja, vještine i kompetencije, ali ne dodjeljuju se javne isprave i/ili certifikati³. Takve programe možemo pronaći u vrtićkim ustanovama Montessori ili waldorfske pedagogije, ali nerijetko i u općeobrazovnim školama i vrtićima koje nude dopunske aktivnosti. Osim toga, neformalni glazbeni odgoj i obrazovanje provodi se u ustanovama poput glazbenih centara, glazbaonica, igraonica i glazbenih igraonica i pod raznim nazivima: glazbeni vrtić, glazbena radionica i slično. Ovakvi programi usmjereni su na razvoj djetetovih glazbenih sposobnosti. Ako je riječ o vrtićima, glazbeni odgoj i obrazovanje provodi odgojitelj, dok ga u privatnim ustanovama često provode glazbeni pedagozi, glazbenici instrumentalisti ili osobe sa završenom srednjom glazbenom školom. Oba oblika obrazovanja za cilj imaju razvijanje znanja, vještina i kompetencija na području glazbe, no također ne nude izdavanje javne isprave poput svjedodžbe ili diplome. Zajedničko im je i grupno provođenje programa. U formalnom predškolskom odgoju i obrazovanju programe provode isključivo stručne osobe (odgojitelji i glazbeni pedagozi). Za razliku od toga, neformalne oblike provode i

---

³ <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/#16>

stručne i nestručne osobe. Formalno obrazovanje provodi se isključivo u vrtićima i glazbenim školama, dok se neformalno obrazovanje provodi u vrtićima, školama ali i u privatnim ustanovama.

Tablica 2: Usporedba općeg formalnog i neformalnog glazbenog obrazovanja

	formalni oblik	neformalni oblik
vrsta ustanove u kojoj se provodi	dječji vrtići i glazbene škole	vrtići, glazbene i osnovne škole, privatne ustanove (glazbeni centri, glazbaonice, igraonice i glazbene igraonice)
program	provodi se program propisan na nacionalnoj razini	izrada i provođenje samostalnog programa
provoditelj	stručne osobe: odgojitelji, glazbeni pedagozi	stručne i nestručne osobe
javna isprava	ne izdaje se javna isprava	ne izdaje se javna isprava
tip nastave	grupna	grupna i individualna

2.3. Nastavna područja predškolskog glazbenog odgoja

2.3.1. Pjevanje

Pjevanje predstavlja najčešću aktivnost u glazbenom odgoju i obrazovanju. Dječje pjesme usvajaju se ponavljanjem, najčešće kroz igru. Pri odabiru pjesme možemo razlikovati glazbene i neglazbene kriterije. Glazbeni kriteriji uključuju opseg melodije, tonalitet, ritam, mjeru i glazbeni oblik. Neglazbeni kriteriji uključuju tekst, odgojnu i umjetničku vrijednost glazbe. Glasovni aparat djeteta manji je od aparata odrasle osobe, a glasnice su im do dva puta kraće i tanje nego u odrasle osobe. Stoga su dječji glasovi slabijeg intenziteta i prirodno visoki pa melodija pjesme treba biti lako pamtljiva, građena od ponavljajućih glazbenih motiva ili fraza, u kojoj se tonovi više nižu postepeno, bez čestih i velikih skokova te treba odgovarati mogućnostima i opsegu dječjih glasova. Opseg dječjeg glasa uvjetuje tonalitet pjesme. Radica (2015) pojašnjava kako su prijašnje dječje pjesme bile skladane u „visokim“ tonalitetima kao što su F-dur i G-dur, ali su se u novije vrijeme dječji glasovi „spustili“ u niže lage pa je potrebno postojeće pjesme transponirati u „niže“ tonalitete. Krnić (2013) navodi kako neki istraživači zaključuju da predškolska djeca imaju opseg glasa od c1 do c2, a Dobrota (2012) navodi da im je opseg od e1 do a1. Manasteriotti (1977) taj opseg razdjeljuje po skupinama, pa tako djeca mlađe skupine imaju opseg između e1 i a1, srednje skupine između d1 i a1, a starije skupine između d1 i h1 odnosno c2. Ritam pjesme treba biti jasan, čvrst i jednostavan. S druge strane, Radica (2015) napominje da jednostavnost kao karakteristika dječje pjesme može dovesti do glazbene banalnosti. Autorica toj karakteristici daje novi smisao objašnjavajući da jednostavnost proizlazi iz uzajamne nadogradnje međusobnih odnosa glazbenih komponenti. Prema tome ritam mora proizlaziti iz akcentuacije teksta, ali pritom i mora biti suglasan s frazom melodije dok bi ona trebala proizlaziti iz harmonije. Osim toga naglašava postojanje ritamsko-metarske koherentnosti, to jest zaokruženosti. „Ritamski odnosi, koji bi već trebali biti sadržani u tekstualnom predlošku, polazište su skladanja, odnosno ritamsko-metarskog oblikovanja po uzoru na tonalitet klasičnog razdoblja, na najbolju ravnotežu ritma u odnosu na harmonijsko-funkcionalne odnose što rezultira jasnim „govorom“ tonalitetne glazbe, simetričnim, harmonijski jasno zaokruženim frazama s logičnim suodnosima kadenci“ (Radica, 2015, 227). Djeca pjesmu uče napamet i u cjelini pa su one najčešće jednostavnog glazbenog oblika kao što su dvodijelna, trodijelna i složena pjesma

(Gospodnetić, 2015). Pri odabiru pjesama potrebno je obratiti pozornost na umjetničku i odgojnu vrijednost. Za Manasteriotti (1977) takvu vrijednost ima pjesma čiji tekst odražava pravilan odnos prema ljudima i zajednici, koja odgaja umjetnički ukus i formira pozitivne osobine karaktera. Važan kriterij za odabir pjesme je tekst koji može biti u funkciji glazbe ili je glazba u funkciji teksta. Važno je birati pjesme jednostavnijih, jasnijih i razumljivih tekstova koji su ujedno i kvalitetni. Djeci su zanimljivije pjesme s tekstovima koji sadrže priču i koje su tematikom bliske djeci i njihovom okruženju (Radica, 2015; Kolić, 2019). Tematika dječjih pjesama vezana je uz prirodu, obitelj, običaje, igračke, igre, promet i slično. Mnoge su dječje pjesme uglazbljenja umjetničkih tekstova, poezije ili priče. Radica (2015) spominje da se često uglazbljuju cijele priče koje su potpuno proznog karaktera i pritom upozorava da sadržaj ne bi smio biti pretjeran i odvlačiti previše pozornosti. Osim toga objašnjava da velika poetska vrijednost nekog tekstualnog predloška ne znači i da je prihvatljiv uglazbljivanju.

Glazba je u pjesmama za predškolsku dob povezana s tekстом pa pjevanje čini pristupačnijom aktivnošću od drugih. Tematske pjesme poput onih o godišnjim dobima ili blagdanima često se sadržajno uklapaju u aktivnosti iz drugih područja što koristi većoj uključenosti djece u aktivnosti ili izvršavanju zadataka. Brojne pjesme tekstovima usmjeravaju djecu k pravilnim kulturnim i higijenskim navikama te utječu na formiranje moralnih osobina djece. Osim toga, djeca nerijetko kroz pjesmu iskazuju vlastite osjećaje (Manasteriotti, 1977). Pjevanje naučenih ili osmišljenih pjesama djeci su drage aktivnosti koje treba poticati bez obzira na njihove glazbene sposobnosti jer donose radost i pozitivno utječu na razvoj (Kolić, 2019). Pjevanje zahtjeva visok stupanj dječje aktivnosti i suradnje što pridonosi razvoju samodiscipline, upornosti u svladavanju teškoća i osjećaju zadovoljstva nad postignutim uspjehom. Pjevanje otvara put upoznavanju glazbenih sastavnica poput raspoznavanja smjera kretanja melodije ili prepoznavanja karaktera i ugođaja pjesme (Vidulin, 2016).

Patak

(intonacija: e1)

Janez Bitenc

I - de, i - de pa - tak na da - le - ki put.
5 Re - pić mu je kra - tak, kljun je nje - gov žut.
Ka - o voj - nik stu - pa, tra - ta ra - ta ta.
I - de da se ku - pa, kva - kva kva - kva kva.

Slika 1: Dječja pjesma *Patak*

izvor: Gospodnetić, Novosel i Blašković, 2010, str.3

2.3.2. Slušanje

Novorođenče ima sposobnost razlikovanja i reagiranja na specifične zvukove te prepoznaje majčin glas među ostalim ženskim glasovima). Istraživanje Sarah Lopez (1989) pokazalo je da novorođenčad reagira u skladu s karakterom glazbe, pa su djeca prilikom slušanja vesele i razigrane pjesme više pokazivala ekspresije lica i pokreta tijela te im je stanje budnosti bilo na višoj razini, nego što je bilo za vrijeme slušanja uspavanke. Bolje su reagirali na pjevanje uživo nego na snimljene pjesme, a na broj reakcija utjecalo je i okruženje. Djeca koja su slušala pjesme u majčinom naručju više su reagirala na glazbu od onih koji su slušali u dječjem krevetiću (Brink Fox, 1991). Ove činjenice dokazuju kako je slušanje glazbe važan aspekt glazbenog razvoja i glazbenog odgoja djeteta. Slušanje glazbe, istraživanje i zapažanje zvukova pobuđuje interes za glazbu te se djeca navikavaju na slušanje. Stoga bi ove aktivnosti trebale biti polazišna točka u glazbenom odgoju djeteta jasličke dobi (Vidulin, 2016). Slušanje glazbe utječe na razvoj emocionalnog života djeteta, estetske kulture i glazbenih sposobnosti te postepeno razvija glazbeni ukus. Slušanjem djeca uče o glazbi i o glazbenim pojmovima što pridonosi razvoju vlastitog mišljenja. Prema tome, djeca zapažaju i utvrđuju veze između karaktera glazbe i glazbenog izraza, teksta pjesme i glazbenog izraza te, u slučaju da je riječ o programnoj glazbi, naziva i tonskog materijala glazbe.

Prema većini autora, postoje dvije kategorije slušanja glazbe: pasivno i aktivno. Pasivno slušanje je slušanje glazbe „u pozadini“ neke naše radnje, to jest slušanje bez pretjerane pažnje koje izaziva ugodu i određeno raspoloženje (Manasteriotti, 1977; Sokolić, 2019). Iako glazba nije u primarnom fokusu, pasivnim slušanjem također razvijamo ukus djece, stoga je važno reproducirati kvalitetnu glazbu. Treba pripaziti da pasivno slušanje ne bude pretjerano zastupljeno jer se na taj način gubi prilika za spontano pjevanje. Glazba može poslužiti kao pomoćno sredstvo u pričanju priče, u lutkarskim predstavama, dramskim improvizacijama ili prilikom tjelesne i zdravstvene te scenske kulture. Takvo slušanje isto donekle smatramo pasivnim slušanjem (Gospodnetić, 2015). Zapažanje zvukova u okolini i pasivno slušanje glazbe postupno će prerasti u svjesno i aktivno slušanje, to jest upoznavanje i pamćenje glazbenih djela te analizu slušnih dojmova (Vidulin, 2016). Za Manasteriotti (1977) aktivno je slušanje kvalitetno slušanje glazbe za vrijeme kojeg sudjeluju intelekt i fantazija a djeca pritom stvaraju pozitivan ili negativan stav prema glazbenom djelu. Djeca uče pjevati pjesmice upravo slušanjem i imitacijom. Za vrijeme slušanja glazbe djeca reagiraju spontano zato im se dopušta slobodno kretanje, a mogu se i likovno izražavati.

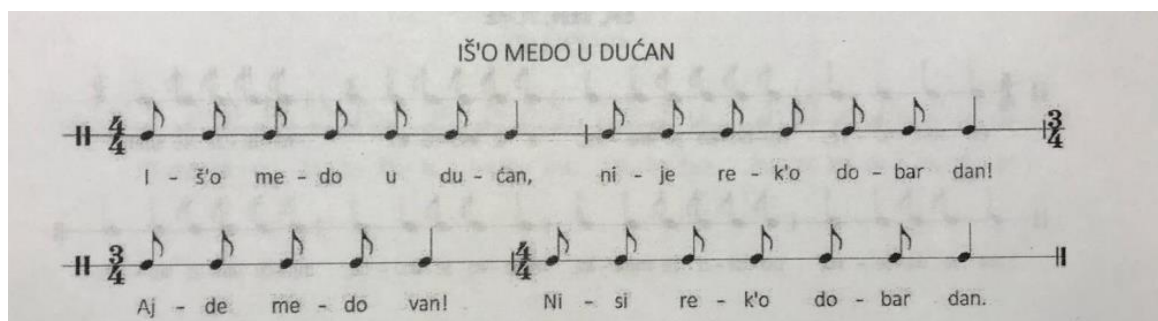
Tablica 3: Prednosti i nedostaci pasivnog i aktivnog slušanja

	prednosti	nedostaci
pasivno slušanje	<ul style="list-style-type: none"> • razvija ukus djece • određuje raspoloženje • pomoćno sredstvo u izlaganjima, predstavama... 	<ul style="list-style-type: none"> • glazba nije u primarnom fokusu • ne bi trebalo biti previše zastupljeno • gubi se spontano pjevanje
aktivno slušanje	<ul style="list-style-type: none"> • glazba u primarnom fokusu • dijete upoznaje i pamti glazbena djela • holističko djelovanje intelekta i fantazije • pomaže djeci učiti pjevati • potiče na izražavanje kroz pokret ili likovno izražavanje • pridonosi razvoju vlastitog kritičkog mišljenja • olakšava razumijevanje glazbe • mogućnost praćenja instrumentalne glazbe • dodatne aktivnosti (brojalice ili glazbene igre) povećavaju motivaciju djece za slušanjem 	<ul style="list-style-type: none"> • iziskuje od odgojitelja izvrsno poznavanje skladbi kako bi pronašao primjerenu skladbu (da ima umjetničku vrijednost, da je jednostavna i kratka sukladno dječjoj sposobnosti koncentracije u određenoj dobi • zahtijeva umjetnički pristup • naziv skladbe može nametati izvanglazbeni sadržaj

Važna komponenta aktivnosti slušanja je odabir skladbe. Skladba treba biti prikladna duljinom i tematikom, a izvedba kvalitetna (Valer, 2017). Manasteriotti (1977) kao bitne kriterije navodi umjetničku vrijednost skladbe i dostupnost shvaćanja skladbe kod djece. Naglašava da slušanje cijelih stavaka skladbi, kao što su stavci simfonije i sonate, nije primjereno za djecu radi njihova dugog trajanja – ne mogu toliko održati svoju pažnju i poslušati stavak do kraja. Gospodnetić (2015) smatra da je slušanje stavaka u cijelosti moguće samo uz dobru pripremu odgojitelja, ali da je sigurnije takve stavke ostaviti za pasivno slušanje. Djeci treba reproducirati jednostavne i kratke skladbe od dvije do tri minute, a postepeno uvoditi one kompleksnije i duljeg trajanja. Primjer takvih skladbi su klavirske minijature i kratke orkestralne skladbe programskog karaktera. Gospodnetić (2015) upozorava da odgojitelj ili glazbeni pedagog djeci treba glazbu približavati umjetničkim pristupom, bez uključivanja izvanglazbenih sadržaja kao što su asocijacije, slike, zamišljanja, emocije i slično. Glazbu djeca slušaju radi nje same, a ako žele mogu samostalno zamišljati izvanglazbene sadržaje, bez poticaja i utjecaja odgojitelja, odnosno glazbenog pedagoga. To se posebno odnosi na programsku glazbu gdje postoji opasnost da se već samim naslovom skladbe u slušanje uključuju, pa čak i nameću izvanglazbeni sadržaji, stoga je ponekad bolje nazive skladbi reći nakon slušanja. Djeci su privlačni i plesovi (kao skladbe ili stavci) jer ih potiču na pokret. Jednaku reakciju izazivaju žive i vesele skladbe, međutim ne treba isključiti i one ostale, mirnijeg karaktera kao što su uspavanke. Po pitanju izvođačkog sastava, Manasteriotti (1977) za najmlađu skupinu daje prednost vokalnoj glazbi jer smatra da riječi djeci olakšavaju razumijevanje glazbe. U srednjoj i starijoj skupini prednost se daje instrumentalnoj glazbi i to izvedenoj na djeci već poznatim glazbalima (ako je riječ o srednjoj skupini) ili izvedbi raznih glazbala i orkestara (u slučaju starije grupe). Pogodno je slušanje glazbe popratiti dodatnom aktivnošću poput glazbene igre ili brojalice jer time pobuđujemo motivaciju za slušanje i pridonosimo pozitivnim raspoloženjima kod djece (Vidulin, 2016). Glazbu možemo povezati i koristiti u ostalim odgojnim područjima, kao što je slušanje glazbe u lutkarskoj igri odnosno za vrijeme pričanja ili čitanja bajke. Slušanjem djeca uče o glazbi i o glazbenim pojmovima što pridonosi razvoju vlastitog mišljenja.

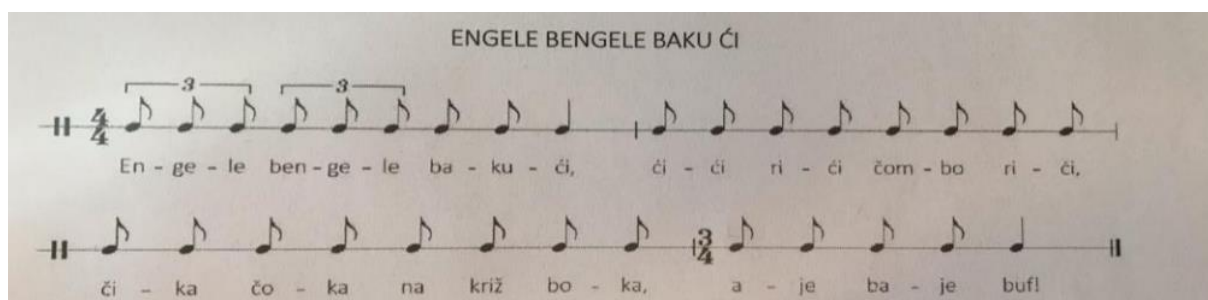
2.3.3. Brojalice

Brojalice je moguće izdvojiti od aktivnosti pjevanja i glazbenih igara, ali i povezati s objema navedenim aktivnostima. Brojalice su najčešće dječje pjesme koje se pjevaju ili recitiraju u određenom ritmu. Kao što i sam naziv ističe, riječ je o pjesmi s naglaskom na broj šaljivog ili besmislenog sadržaja s iskrivljenim riječima. Djeca vole brojalice i često ih koriste u igri za određivanje mjesta unutar igre ili „ispadanja“ iz igre (Kovačević, 1971, 456). Razlikujemo govorenu i pjevanu brojalicu. Govorena brojalica izgovara se na jednom tonu dok pjevana ima jednostavnu melodiju. Melodije pjevanih brojalica su jednostavne, često izgrađene na intervalu male terce te ne prate zakonitosti tonaliteta (Dobrota, 2012). Prema sadržaju brojalice se dijele na tri skupine: konkretne (stvarne) brojalice, besmislene brojalice i kombinirane brojalice. Konkretne brojalice imaju razumljiv sadržaj poput brojalice „Iš'o medo u dućan“. Besmislene brojalice se sastoje od slogova bez konkretnog značenja. Naglasak nije na značenju riječi ili slogova, već na onome što oni djeci predstavljaju, a to je zvučni fenomen. Posljednja skupina ujedinjuje prve dvije pa se u kombiniranim brojalicama izmjenjuju konkretni i besmisleni dijelovi teksta kao što je slučaj u poznatoj brojalici „Eci, peci, pec, ti si mali zec“.

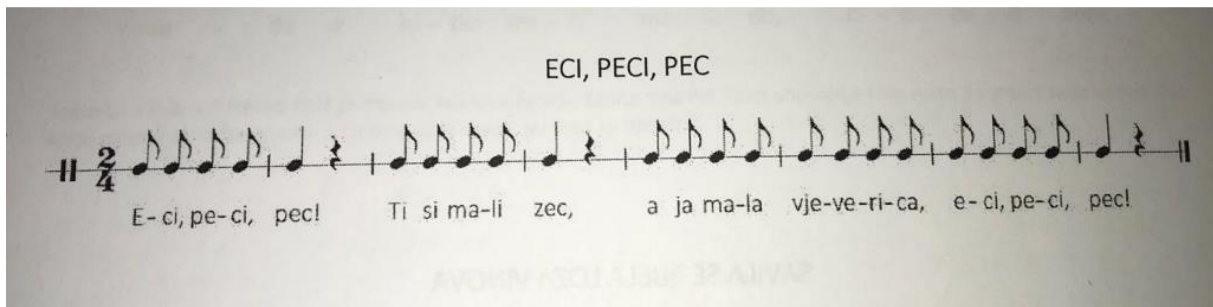
Slika 2: Konkretna brojalica *Iš'o medo u dućan*

izvor: Kraljić, 2017, str. 48

Slika 3: Besmislena brojalica *Engele bengele baku ci*

izvor: Kraljić, 2017, str. 48

Slika 4: Kombinirana brojalica *Eci, eci, pec*
izvor: Kraljić, 2017, str. 44

Manasteriotti (1977) ističe da brojalice, radi ritamskog ponavljanja i nizanja riječi, oslobađaju govor djece i razvijaju njihovo pamćenje. Nadalje objašnjava kako brojalicu s djecom treba učiti kroz igru kako bi upamtili tekst i po potrebi ponavljati u kombinaciji s drugim igrama, kako bi im učenje bilo zanimljivo. Zatim se uči ritam brojalice. Brojalice mogu uključivati pokret koji prati mjeru/puls (teške i lake dobe) ili ritam brojalice. Praćenje mjere odnosno ritma može se izvoditi u obliku pljeskanja, njihanja, mahanja ruku, poskakivanja, kretanjem u određenom smjeru, hodanjem i bilo kojim drugim pokretom koji se smatra prikladnim. Brojalice doprinose razvoju djetetova govora tako što obogaćuju njegov rječnik i olakšavaju čitalačke vještine. Osim toga, pomažu pravilnijem izgovoru pojedinačnih glasova. Poticanjem djece na osmišljavanje novih brojalica ili obogaćivanje sadržaja postojećih ujedno potičemo i dječju govornu kreativnost (Marković, 2015).

2.3.4. Sviranje

Sviranje je sljedeće nastavno područje u predškolskom glazbenom odgoju. Ova aktivnost podrazumijeva sviranje na udaraljka i „razvija dječju senzibilnost za zvukove i njihove boje“ (Manasteriotti, 1977, 171). Djeca mogu koristiti vlastito tijelo za proizvodnju zvuka, pljeskati i lupkati dlanovima ili pucketati prstima i udarati šakom. U radu s djecom moguće je upotrijebiti Orffov instrumentarij. Riječ je o jednostavnim udaraljka koje djeca sviraju i izrađuju zajedno s odgojiteljem ili glazbenim pedagogom. Orffov instrumentarij uključuje udaraljke s neodređenom visinom zvuka (štapići, zvečke, praporci, bubanj i dr.) i udaraljke s određenom visinom zvuka (ksilofoni, zvončići i dr.). Sviranje treba razgraničiti od besmislenog

udaranja. Ono može biti samostalna aktivnost ili pratnja dječjem pjevanju (Manasteriotti, 1977). U pratnji pjesme nužno je dodijeliti primjerene uloge glazbalima. Glazbala snažnije boje i jačine zvuka nisu primjereni za izvođenje lakih doba pjesme i obrnuto (Dobrota, 2012).

Slika 5: Orffov instrumentarij⁴

(pristup 28.siječnja 2022)

Sviranje doprinosi razvoju motorike i osjećaja za ritam što povećava brzinu izvođenja i preciznosti pokreta, odnosno automatizaciju pokreta. Budući da su udaraljke glasna glazbala, prilikom provođenja aktivnosti ne dijelimo ih svoj djeci. Važno je odrediti koja djeca, koliko dugo i glasno sviraju. Na primjer, polovica dječje skupine svira na udaraljkama dok druga polovica plješće. Na taj način produljujemo vrijeme aktivnosti, djeca strpljivo čekaju svoj red te ih potičemo da slušaju izvedbe druge djece.

2.3.5. Glazbene igre

Igra je biološka, psihološka i socijalna potreba djeteta (Klarin, 2017). To je aktivnost u kojoj djeca uživaju, zabavljaju se, uče o okolini i istražuju ju te pritom razvijaju razne vještine. Odgojitelji, učitelji i nastavnici često igru koriste u nastavi pa dječja igra postaje didaktičko sredstvo ciljem olakšavanja usvajanja sadržaja. Autori predlažu različite kategorizacije igara, a ovdje je predstavljena podjela prema Klarin

⁴ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f8/Instrumentarium_Orff-Schulwerkde_la_soci%C3%A9t%C3%A9_Studio_49.jpg

(2017) koja navodi fizičke igre, igre pretvaranja, jezične igre, igre s pravilima i kreativne igre. Fizičkim su igre istraživačke igre, manipulativne igre i konstruktivne igre. Igre pretvaranja su dramske igre, igranje uloga, igre fantazije, početno pisanje i računanje te sociodramske igre. U kategoriju *jezičnih igara* pripadaju igre koje uključuju zvuk i riječi, spontanu manipulaciju zvukom i riječima u obliku ritma i repetitivnih radnji, te šaljive i zabavne priče. Kreativne igre su one u kojima dijete istražuje i koristi se tijelom i materijalima kako bi nešto učinilo, izrazilo osjećaje, ideje i misli. To su igre poput plesa, crtanja, oblikovanje gline i dr.

Glazbene igre Manasteriotti (1977) dijeli na igre s pjevanjem, igre uz instrumentalnu glazbu, narodne plesove, slobodne plesove djece, glazbenu dramatizaciju, govorne igre za razvoj ritma, igre udaraljka i igre za razvoj sluha. Igre s pjevanjem dalje dijeli na igre s pjevanjem u krugu, igre slobodnog oblika i igre mješovitih oblika. Šulentić Begić (2016) donosi jednostavniju podjelu na glazbene igre s pjevanjem, glazbene igre s ritmovima i s melodijama te glazbene igre uz slušanje glazbe. Djeca u igri s pjevanjem u krugu mogu formirati otvoreni ili zatvoreni krug. Korisno je pokretom prikazivati sadržaj pjesme ili izvoditi plesne i ritmične pokrete koji nisu vezani za sadržaj ali pomažu shvaćanju strukture pjesme. Igre slobodnog oblika ovise o igri koja se provodi. Igre mješovitih oblika podrazumijevaju kombinaciju više različitih oblika igri. Glazbene igre s ritmovima ili melodijama temelje se na imitaciji i odvijaju na način da učitelj demonstrira ritamsku frazu koju djeca ponavljaju samostalno ili skupno. Frazu se može izvesti pljeskanjem, sviranjem udaraljki, tijelom kao instrumentom ili pjevanjem na neodređeni slog. Djeca mogu oponašati i frazu koju je osmislilo jedno dijete iz skupine ili odgovarati na učiteljevo ritamsko ili melodijsko pitanje. Igra se može sastojati i učiteljevog ritamskog ili melodijskog pitanja na koje dijete samostalno odgovara ili u paru izvodi isto (Šulentić Begić, 2016). Igre uz slušanje glazbe dijele se na igre sa sadržajem i igre bez sadržaja. U igrama sa sadržajem djeca utjelovljuju razne likove poput konjića, maca i zečića izvodeći pokrete koji odgovaraju karakteru glazbe. U igrama bez sadržaja i radnje djeca izvode pokrete i usklađuju ih s glazbom (Manasteriotti, 1977). Odgojitelj ili glazbeni pedagog može unaprijed osmisliti pokrete i zatim ih uvježbavati s djecom. Osim toga, djeci se otvara mogućnost samostalnog osmišljavanja pokreta ili slobodnog kretanja uz slušanje glazbe. Za ovaj su tip glazbenih igara pogodne skladbe s izraženim sastavnicama jer djeca uz njih koračaju, poskakuju, plješču,

pokreću ruke ili se služe vlastitim tijelom kao instrumentom. Manasteriotti (1977) naglašava utjecaj glazbenih igara na ostale vještine djeteta, uključujući razvijanje sposobnosti orijentacije u prostoru i razvijanje vještine izražavanja pokretom. Osim toga, glazbene igre olakšavaju usvajanje glazbenih pojmova, upoznavanje glazbenih instrumenata ili poticanje glazbenog stvaralaštva. U glazbenim igrama djeca nesvjesno usvajaju glazbene vještine i znanja, razvijaju ritamske i intonacijske sposobnosti, upoznaju glazbene sastavnice poput tempa i dinamike te razlikuju visine i boje tonova. Razvija se sposobnost kretanja u skladu s glazbom i sposobnost improvizacije (Medenjak, 2021).

Tablica 4: Vrste i podvrste glazbenih igara

glazbene igre s pjevanjem	glazbene igre s ritmovima i s melodijama	glazbene igre uz slušanje glazbe
<ul style="list-style-type: none"> • igre s pjevanjem u krugu • igre slobodnog oblika • igre mješovitih oblika 		<ul style="list-style-type: none"> • igre sa sadržajem • igre bez sadržaja

2.3.6. Glazbeno opismenjavanje

„Glazbeno opismenjavanje je stjecanje intonacijskih i ritamskih znanja i umijeća koja onome tko ih je stekao omogućuju da glazbeni tekst otpjeva (na glas ili u sebi), odnosno, da takav tekst prezentiran auditivno, glazbeno razumije i po potrebi zapiše“ (Rojko, 2012, 48). Stjecanje prave glazbene pismenosti najčešće započinje i ostvaruje se u osnovnoj glazbenoj školi gdje djeca uče notno pismo i uspostavljaju sustav glazbenih pojmova. Ovu je aktivnost teže provoditi u predškolskom glazbenom odgoju i obrazovanju jer djeca u tom razdoblju većinom ne znaju čitati i pisati (Juričić, 2019). Glazbeno opismenjavanje podrazumijeva stručnog predavača i sastavni je dio predškolskih glazbenih programa poput početničkog solfeggia. Činjenica da djeca ne znaju čitati i pisati može obeshrabriti odgojitelje i glazbene pedagoge u provođenju ove aktivnosti. Gospodnetić (2015) donosi načine glazbenog opismenjavanja uz pomoć pokreta, likovnih sadržaja i udaraljki. Na primjer, obrada metra izvodi se koracima ili raznim pokretima u metru kao što su skakanje, čučanje, promjene smjera i slično. Kroz pokret moguće je obraditi glazbeni oblik skladbe

izvodeći pokrete koji odgovaraju obliku i usklađeni su s frazama. Prilikom obrade dinamike, glasnije dijelove pratimo jačim, širim, snažnijim, većim pokretima, a tiše dijelove manjim, lakšim, nježnijim ali ne i sporijim pokretima. Obrada melodije i ritma izvodi se pomoću različitih sličica ili predmeta, crtanjem melodijske linije ili pomicanjem lutki. Jedan od načina obrade karaktera je dječje slikanje dojma koji je na njih ostavila skladba. Sviranje pojednostavljene pratnje na melodijskim glazbalima kao što su ksilofon i metalofon korisno je i za obradu harmonije.

2.3.7. Izražavanje i stvaralaštvo

Glazbeno izražavanje i stvaralaštvo prirodne su i spontane aktivnosti s naglaskom na samom procesu stvaranja, a ne na završnom projektu. One utječu na pojačavanje interesa djece za glazbu (Manasteriotti, 1977). Vrijednost je u izražavanju, samostalnom istraživanju i otkrivanju te igri djeteta (Bačlija Sušić, 2018). Za glazbeno stvaralaštvo neophodni su mašta, kreativnost i improvizacija. Korisno je djecu poticati na stvaranje neuobičajenih zvukova, oponašanje zvukova glasom ili mijenjanje neke od glazbenih sastavnica poput melodije i ritma (Dugonjić, 2019). Dječje glazbeno stvaralaštvo prepoznaje se u mijenjanju poznate pjesme, stvaranju nove jednostavne melodije, varijacijama, osmišljavanju melodije na zadani tekst te improvizacijama na glazbalima (Svalina, 2010). Rojko (2012) ističe osobit oblik glazbenog stvaralaštva – improvizaciju po sustavu C. Orffa. Riječ je o osmišljenim vježbama improvizacije u kojima djeca samostalno mogu otkriti različite glazbene strukture. Vježbe moraju biti vođene i za njih se treba dobro pripremiti. Samostalno istraživanje zvuka glazbala je stvaralačka aktivnost, dok skupne aktivnosti uključuju osmišljavanje kratkih skladbi. Poželjno je formirati manje skupine i prije aktivnosti dati jasne upute. Da bi glazbeno stvaralaštvo bilo moguće, djecu treba upoznati s mogućnostima glazbenog izražavanja poput pjevanja pjesama i izgovaranja brojlica. Također, prilikom melodijskog izražavanja poželjno je da osnova bude tekst, jer to olakšava djeci osmišljavanje melodije vežući je za tekst. Dominantno sredstvo izražavanja kod djece s dobro razvijenim sluhom trebao bi biti glas, a ostalima glazbalo. Dugonjić (2019) pritom opisuje dvije metode pjevanja: metodu stvaralačkog pjevanja i metodu reproduktivnog pjevanja. Prvu metodu razlaže na tri kategorije: izmišljanje melodije i teksta, izmišljanje melodije na zadani tekst te izmišljanje teksta

na zadanu melodiju. Dječje izražavanje i stvaralaštvo ne mora nužno biti glazbeno već se potaknuto glazbom realizira u drugoj umjetničkoj domeni.

Crtanje, slikanje ili modeliranje oblici su likovnoga izražavanja (Manasteriotti, 1977). Povezivanje kreativnih aktivnosti s područja različitih umjetnosti utječe na cjelovit razvoj te oblikovanje estetskog odnosa prema okolini i umjetnosti. Prilikom kreiranja aktivnosti vezanih uz stvaralaštvo uz glazbu potrebno je uzeti u obzir dob i razvojnu fazu djeteta (Vidulin, 2016). Likovne aktivnosti provode se nakon slušanja glazbe, a važno je prije slušanja naglasiti kako slijedi crtanje ili slikanje. Analize dječjih radova nastalih nakon slušanja određenih skladbi pokazale su kako reflektiraju konkretan sadržaj (ako je riječ o programskoj glazbi), karakter glazbe ili neki element glazbenog djela poput karakterističnog motiva ili boje tonova.

2.3.8. Pokret i ples

Ples predstavlja „harmoničan pokret tijela u ritmičkom slijedu“ (Ravlić, 2012)⁵. Za ples nije potrebna dodatna oprema a namijenjen svakom djetetu bez obzira na njegove sposobnosti (Kaurinović, 2021). Odgojitelj ili glazbeni pedagog može usmjeriti djecu da usklađuju svoje pokrete s glazbom koju slušaju. Karakter glazbe koju slušaju utječe na njihov odgovor pokretom, što znači da ako je glazba živa i dječji pokreti će biti živi (Valter 2017). Manasteriotti (1977) kaže da djeca svoj pokret usklađuju s glazbom prilikom aktivnog slušanja. Nerijetko se pokretom slijede pojedini elementi brojalice ili pjesme kao što su metar, ritam, melodija i slično. Metar je moguće izvoditi pljeskanjem (lijevo-desno, gore-dolje, naprijed-natrag i slično), topkanjem nogama o pod, kretanjem u raznim smjerovima, skakanjem i kombinacijama ovih i drugih pokreta. Pokret je koristan u obradi težih dijelova pjesme. Obično se pjesma uči u komadu (globalnom metodom), no iznimno je dopušteno pjesmu prekidati, ako je dio melodije težak (parcijalna metoda). Na tom mjestu potrebno je namjerno osmisliti zahtjevniji pokret koji bi se s djecom uvježbavao čime bi ona spontano usvojili i teži dio melodije. Moguće je i pokretom izvoditi cijeli ili dio ritma pjesme ili brojalice (Gospodnetić, 2015).

---

⁵ Preuzeto 4. 9. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48704>

Kreativni ples oblik je plesne aktivnosti koja utječe na fizički razvoj djeteta. Kao aktivnost koja se provodi u prostoru potpomaže razvoju orijentacije i snalaženja u prostoru, motoričkih vještina, koordinacije, ravnoteže, snage, izdržljivosti, fleksibilnosti i brzine. Pokret i ples razvijaju socijalne vještine poput prepoznavanja pojedinačnog doprinosa grupi, zajedničko traženje rješenje problema ili razvijanja osjećaja za druge. Djeci s teškoćama u verbalnom izražavanju ples može biti sredstvo komunikacije (Kaurinović, 2021). Razlikujemo dvije vrste pokreta i plesa: koreografirani pokreti koje djeca oponašaju ili improvizirani pokreti djece uz glazbu. Djeca, ako je izvođač ispred njih, pokrete oponašaju zrcalno. Kako bi oni izveli kretanje, na primjer, desnom rukom, potrebno im je pokazati pokret lijevom rukom. Često se događa da djeca koja u kolu stoje nasuprot odgojitelja ili glazbenog pedagoga krenu plesati na obratnu stranu (Gospodnetić, 2015).

Slika 6: Djeca plešu u kolu
izvor: (pristup: 28. siječnja 2022.)⁶

2.4. Kompetencije odgojitelja i glazbenih pedagoga u radu s djecom predškolske dobi

2.4.1. Kompetencije odgojitelja

Kompetencije i kvaliteta rada samih odgojitelja važan su čimbenik u odgojno-obrazovnom procesu. Odgojitelji glazbene kompetencije stječu na studiju, a razvijaju u daljnjem pedagoškom radu. Miočić (2012) iznosi i opisuje niz glazbenih kompetencija koje se razvijaju tijekom studija ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na riječkom sveučilištu. Navodi dvije kategorije glazbenih kompetencija:

⁶ <https://scholamatch-uploads-prod.s3.amazonaws.com/school/108201/4bebae5a-a290-4b94-8c2a-90528e3ca049.jpg>

opće glazbene kompetencije (koje se dijele na interpersonalne i na sistematske opće glazbene kompetencije) i specifične glazbene kompetencije. Opće glazbene kompetencije podrazumijevaju poznavanje glazbene umjetnosti i područja glazbenog odgoja i obrazovanja, sposobnost za daljnji samostalni razvoj, učenje te istraživanje glazbe i glazbenih spoznaja kao i za odlučivanje i donošenje valjanih odluka u specifičnim glazbenim odgojno-obrazovnim situacijama. Specifične glazbene kompetencije obuhvaćaju poznavanje, razumijevanje i otvorenost za recentne spoznaje na području glazbe kao i poznavanje teorije glazbe i teorije glazbenog odgoja. Osim toga, odgojitelji iskazuju praktično znanje iz područja glazbene umjetnosti i uz pomoć glazbenih aktivnosti razvijaju sposobnosti, vještine, mogućnosti, potrebe, interese i osobine djece. Odgojitelj je sposoban stručno provoditi glazbene aktivnosti i utjecati na pravilan razvoj glazbenih vještina ako posjeduje kvalitetne kompetencije i razvija ih.

Vidulin (2016) je provela istraživanje samoprocjene glazbenih sposobnosti odgojiteljica. Prema ovome istraživanju više od pedeset posto odgojiteljica ne smatra se dobrim u aktivnosti pjevanja, a više od osamdeset posto u aktivnosti sviranja. Velik broj odgojiteljica ne poznaje glazbenu literaturu pa Vidulin dovodi u pitanje izbor glazbenih djela i ciljeve njihova upoznavanja. Aktivnost slušanja glazbe provodi se uglavnom u pasivnoj formi. Rezultati pokazuju kako u provođenju glazbenih igara odgojiteljice imaju najmanje nesigurnosti, zahvaljujući povezanosti s ostalim odgojno - obrazovnim aktivnostima. Autorica zaključuje kako je potrebno posvetiti više pozornosti razvoju glazbenih kompetencija tijekom predškolskog studija, ali i nakon studija pohađati stručna usavršavanja i edukacije. Zaključno, nerazvijenost glazbenih kompetencija kod odgojitelja uglavnom rezultira nestručnim provođenjem glazbenih aktivnosti ili izbjegavanjem glazbenog odgoja u radu te direktno utječe na kvalitetu i razvoj glazbenih sposobnosti i vještina djece.

2.4.2. Kompetencije glazbenih pedagoga

U elaboratu o studijskom programu Glazbene pedagogije na Muzičkoj akademiji u Zagrebu naveden je niz kompetencija koje na studiju razvija glazbeni pedagog. Najveći dio zauzimaju kompetencije iz područja teorije glazbe, prakse i pedagogije. Opće kompetencije podrazumijevaju sposobnost kritičkog razvijanja i

mišljenja i rješavanja problema. Završetkom studija glazbeni pedagozi osposobljeni su za prijenos znanja i vještina vezanih uz glazbene predmete, poznaju temeljne činjenice, zakonitosti i spoznaje iz područja psihologije, glazbene pedagogije, didaktike i metodike, koje su potrebne za uspješan pedagoški rad. Nadalje, upoznati su sa zakonitostima odgojno-obrazovnoga procesa i sposobni za rad u odgoju i obrazovanju. (MA, 2016)⁷.

Svalina (2018) je pokazala kako glazbeni pedagozi (koji su zaposleni kao učitelji) znanja iz područja didaktike i pedagogije smatraju važnima, no nisu zadovoljni stečenošću tih znanja. Međutim, neke glazbene kompetencije poput vještine praćenja i analiziranja notnog teksta i zvučnog zapisa kao i vještog zapisivanja slušane glazbe učitelji ne smatraju toliko važnima. Ispostavilo se da je većina ispitanika imala obrazovanje s izričitim naglaskom na razvijanje glazbenih kompetencija i stručnosti u području glazbe, a psihološko-pedagoško obrazovanje bilo je slabije zastupljeno. Pojedini učitelji naveli su kako uopće nisu imali naobrazbu za rad s predškolskom djecom, s djecom s teškoćama niti za rad s roditeljima. Istraživanje je osim Hrvatske obuhvatilo i Sloveniju, Srbiju, Crnu Goru te Bosnu i Hercegovinu. Moguće je zaključiti kako se kompetencije odgojitelja i glazbenih pedagoga međusobno nadopunjavaju. Odgojiteljima glazbene kompetencije nisu uvijek zadovoljavajuće razine pa postoji opasnost u potpunosti izostave glazbene aktivnosti ili ih provode upitnom kvalitetom. Kompetencije odgojitelja iz područja psihologije, pedagogije i didaktike vrlo su razvijene te su vješti u radu s djecom. S druge strane, glazbeni pedagozi stručni su u provođenju glazbenih aktivnosti, no nesigurni u pedagoško-psihološkom aspektu. S obzirom na postojeću mogućnost i potrebu cjeloživotnog učenja, odgojitelji i glazbeni pedagozi imaju priliku razvijati i unaprjeđivati stečene kompetencije i nakon završetka studija.

---

⁷ Muzička Akademija Sveučilišta u Zagrebu

Tablica 5: Usporedba kompetencija odgojitelja i glazbenih pedagoga

kategorije usporedbe	odgojitelji	glazbeni pedagogi
stjecanje kompetencija	na studiju	na studiju
vrste kompetencija	kompetencije iz područja pedagogije, psihologije, didaktike i teorije glazbe	kompetencije iz područja teorije glazbe, pedagogije, psihologije, didaktike
osposobljenost	-poznavanje glazbene umjetnosti i područja glazbenog odgoja i obrazovanja, -samostalni daljnji razvoj, učenje i istraživanje glazbe i njenih spoznaja -donošenje odluka u specifičnim glazbenim odgojno-obrazovnim situacijama	-prijenos znanja i vještina vezanih uz glazbene predmete -poznaju, zakonitosti odgojno – obrazovnog procesa -spodobni za rad u odgoju i obrazovanju -sposobnost kritičkog razvijanja i mišljenja i rješavanja problema
razina psihopedagoških kompetencija	jaka razvijenost	manja razvijenost i nesigurnost (nedovoljno praktičnog rada i poznavanja teorije za rad s predškolskom djecom, s djecom s teškoćama niti za rad s roditeljima)
razina glazbenih kompetencija	manja razvijenost i nesigurnost (opasnost od potpunog izostavljanja glazbenih aktivnosti ili upitna kvaliteta)	jaka razvijenost
potrebe	potreba za cjeloživotnim educiranjem u smjeru glazbenih kompetencija	potreba za dodatnim educiranjem o psihopedagoškim znanjima kao i praktičnom provođenju istog

3. PROGRAMI PREDŠKOLSKOGA GLAZBENOG ODGOJA U REPUBLICI HRVATSKOJ I SUSJEDNIM DRŽAVAMA

U ovom poglavlju opisuju se programi predškolskoga glazbenog odgoja u Republici Hrvatskoj, Republici Sloveniji i Federaciji Bosni i Hercegovini. Poglavlje objašnjava dvije vrste programa, odnosno oblika predškolskog glazbenog odgoja: formalno i neformalno.

3.1. Predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje u Republici Hrvatskoj

3.1.1. Nastavni planovi i programi za predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje

Formalno predškolsko glazbeno obrazovanje u Hrvatskoj provodi se u vrtićima i osnovnim glazbenim školama. Svaki vrtić izrađuje kurikulum na temelju Nacionalnog kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NKRPOO) s obzirom na svoje posebnosti. Na oblikovanje kurikulumu utječu tradicija i kultura vrtića ali i okruženje u kojemu se on nalazi. Stoga svaka vrtićka ustanova ima jedinstveni kurikulum. NKRPOO iznosi polazišta koja uključuju već postojeće dokumente, suvremeno shvaćanje djeteta i organizaciju vrtića. Razložena su načela odgoja poput fleksibilnosti odgojno-obrazovnog procesa, partnerstva vrtića s roditeljima i širom zajednicom, osiguravanjem kontinuiteta u odgoju i obrazovanju te otvorenosti za kontinuirano učenje i spremnost na unapređivanje prakse. Opisane su vrijednosti i ciljevi kurikulumu poput osiguranja dobrobiti za dijete i cjelovitog razvoja, odgoja i učenja djeteta, te razvoja kompetencija djeteta. Kvalitetan kurikulum ostvaruje se osiguravanjem kvalitetnih uvjeta kao što su fizičko i socijalno okruženje te prostor i materijali za rad koji moraju odgovarati suvremenom shvaćanju djeteta. Ono uključuje holistički pristup djetetu kao istraživaču, aktivnom stvaratelju znanja, socijalnom subjektu sa specifičnim potrebama, pravima i kulturom, kao aktivnom građaninu zajednice te kao kreativnom biću sa specifičnim stvaralačkim i izražajnim potencijalima. Nacionalni kurikulum donosi opći plan okruženja i uvjeta u kojima se provode odgojno-obrazovne aktivnosti, a djeca stječu iskustva. Za planiranje je ključno praćenje i vrednovanje provedenih aktivnosti. NKRPOO ne iznosi konkretne sadržaje, zadatke niti predmete predškolskog odgoja, već pruža smjernice kao

pomoć u oblikovanju kvalitetnog autonomnog kurikuluma. To znači da se sadržaj glazbenog obrazovanja kao i vrijeme posvećeno glazbenom obrazovanju razlikuje od vrtića do vrtića, ovisno o prostornim mogućnostima, razini i kvaliteti glazbenog obrazovanja odgojitelja i interesu djece.

S druge strane, sve glazbene škole nastavu izvode prema *Nastavnom planu i programu za osnovne glazbene i osnovne plesne škole* (NPPOGPŠ) koji se uvelike razlikuje od NKRPOO-a. Nastavni plan i program propisuje nastavne sadržaje prema godinama obrazovanja. Pritom posebnu programsku cjelinu čini predškolski program u trajanju dvije godine. Naziv nastavnog predmeta nije definiran te se pojavljuje u različitim imenima: glazbeni vrtić, glazbena igraonica, početnički solfeggio, instrumentalni programi i dječji zbor. Svi su programi slični te se održavaju u glazbenim školama (Juričić, 2019). Ove oblike nastave/aktivnosti nije moguće u potpunosti definirati kao formalno predškolsko glazbeno obrazovanje. Razlog tomu je nepostojanje usustavljenog kurikuluma na nacionalnoj razini te različitosti organizacije nastave na razini škole, pa čak i na razini pojedinih učitelja.

3.1.2. Neformalni oblici predškolskoga glazbenog odgoja i obrazovanja

Neformalni oblici predškolskog glazbenog odgoja odvijaju se u javnim i privatni glazbenim škola te ostalim privatnim ustanovama. Najčešća su dva programa u državnim glazbenim školama: program početničkog (početnog) solfeggia i program glazbenog vrtića. Službene stranice *Glazbene škole Pavla Markovca* u Zagrebu⁸ sadržavaju opis programa početničkog solfeggia. Program je namijenjen djeci od šeste do osme godine i izvodi se dvaput tjedno u trajanju od jednog školskog sata. Djeca koja pohađaju program učit će o osnovnim glazbenim sastavnicama, upoznati različita glazbala te razvijati glazbeni sluh, pamćenje i osjećaj za ritam. Naglasak je na intonacijski čistom pjevanju uz pravilno disanje i izgovor. Djecu se motivira za uključivanje u glazbene aktivnosti kao što su pjevanje i slušanje glazbe te obogaćuje emocionalno doživljavanje glazbe. Detaljniji opis programa početničkog solfeggia

---

⁸ Glazbena škola Pavla Markovca, Zagreb <https://www.glazbena-skola-pavla-markovca.hr/djelatnost/predskolski-uzrast.html> pristup 02. rujna 2021.

nalazi se na stranicama *Glazbene škole Josipa Runjanina* u Vinkovcima⁹. Namijenjen je djeci od pete do osme godine i zamišljen kao priprema za glazbeno školovanje. Temeljna aktivnost u radu je igra, a ostale aktivnosti uključuju pjevanje pjesmica i skandiranje brojalica, sviranje na udaraljkama i blok flautama, upoznavanje glazbe i raznih glazbala putem žive izvedbe, kreativno izražavanje i oslobađanje mašte, razvijanje društvenosti i samopouzdanja. Cilj je programa utjecati na razvoj djetetovih glazbenih sposobnosti i izražavanja glazbom.

Program glazbenog vrtića provodi se u velikom broju glazbenih škola (Juričić, 2019). *Glazbena škola Blagoja Berse* u Zagrebu¹⁰ donosi kratak opis ovog programa. Uključuje aktivnosti pjevanja dječjih pjesmica, glazbene igre s pjevanjem i igre s Orffovim instrumentarijem. Aktivnosti pomažu u razvoju ritamskih i intonativnih sposobnosti. Program glazbenog vrtića provodi se i u *Glazbenom učilištu Elly Bašić* u Zagrebu¹¹. Namijenjen je djeci od šeste do osme godine života. Izvodi se dvaput tjedno u trajanju po 60 minuta. U program su uključene aktivnosti poput pjevanja pjesmica, izvođenja brojalica na glazbalima, instrumentalnog muziciranja, improvizacijama, slušanja glazbe, upoznavanja glazbala i metodičkih igri. Ciljevi programa su razvoj osjećaja za tonsku visinu, metar, ritam, dinamiku, tempo, agogiku, boje zvuka i razvoj intonativnih, metričko-ritamskih i interpretativnih sposobnosti, pobuđivanje interesa za glazbu i glazbena događanja te emocionalni i socijalno-psihološki razvoj.

Moguć naziv predškolskog glazbenog programa je i glazbena igraonica. Ovaj program provodi *Glazbena škola Kontesa Dora* u Našicama¹². Program je namijenjen djeci prvog i drugog razreda osnovne općeobrazovne škole. Na stranicama škole dostupan je kratki opis programa koji uključuje aktivnosti poput osnova sviranja, pjevanja, slušanja glazbe i glazbenog opismenjavanja te učenje brojalica, plesova, dječjih igri. Program sadrži i elemente muzikoterapije. Program male glazbene škole provodi se u *Glazbenoj školi u Karlovcu*¹³ i u *Glazbenoj školi Alberta Štrige*¹⁴ u

---

⁹ Glazbena škola Josipa Runjanina, Vinkovci <https://www.runjanina.hr/program/predskola/pocetnicki-solfeggio.html> pristup 02. rujna 2021.

¹⁰ Glazbena škola Blagoja Berse, Zagreb <https://bersa.hr/teorijski/> pristup 02. rujna 2021.

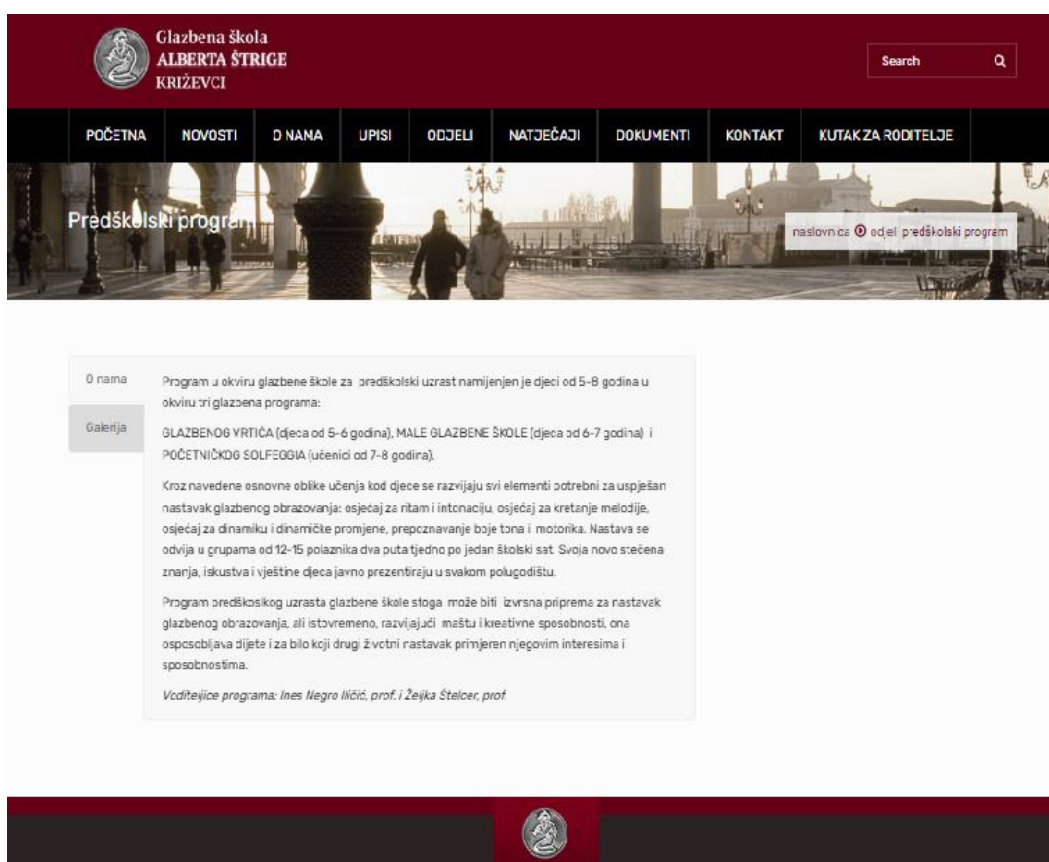
¹¹ Glazbeno učilište Elly Bašić, Zagreb http://www.ellybasic.hr/?page_id=49 pristup 01. rujna 2021.

¹² Glazbena škola Kontesa Dora, Našice <https://kontesadora.hr/prijavnica-za-upis-u-glazbenu-igraonicu> pristup 02. rujna 2021.

¹³ Glazbena škola Karlovac <https://www.glazbena-ka.hr/20160808-mala-glazbena-skola-za-djevojvice-i-djecake-od-5-do-8-godina> pristup 02. rujna 2021.

Križevcima. Opisi ovih programa su šturi, bez navođenja konkretnijih aktivnosti i ciljeva. Program karlovačke male glazbene škole uključuje upoznavanje svih glazbala te razvijanje osnovnih vještina i znanja potrebnih za upis u glazbenu školu. Križevačka mala glazbena škola u programu predviđa razvoj osjećaja za ritam, intonaciju, melodiju, dinamiku, agogiku i prepoznavanje zvučnih boja. Pojedine škole nude predškolski glazbeni program (GŠ *Ivana Lukačića* u Šibeniku), pripremni glazbeni program (GŠ *Ivana Matetića – Ronjgova* u Puli) ili pak pripremni razred (GŠ *Slavonski brod*) (Juričić, 2019).

Slika 7: Izgled službene mrežne stranice *Glazbene škole Alberta Štrige u Križevcima* izvor: (pristup 28. siječnja 2022)¹⁵

Program glazbenih animacija nudi privatna škola *Glazbaonica – Ljubav u Zagrebu*¹⁶. Trogodišnji program namijenjen je djeci od pete godine pa naviše. Nastavu izvode jednom tjedno u trajanju od 60 minuta. Djecu se podučava osnovama solfeggia i općoj glazbenoj kulturi. Aktivnosti uključuju muziciranje cijelim

¹⁴ Glazbena škola Alberta Štrige, Križevci <https://glazbenaskolakrizevci.hr/odjeli/predskolski-program> pristup 02. rujna 2021.

¹⁵ <https://glazbenaskolakrizevci.hr/odjeli/predskolski-program/>

¹⁶ Glazbaonica – Ljubav, privatna glazbena škola, Zagreb <https://www.glazbaonicaljubav.com/stonudimo/> pristup 02. rujna 2021

tijelom, glasom i na Orffovom instrumentariju. Programe početničkog solfeggia, glazbenih vrtića i glazbenih igraonica moguće je pronaći i u ostalim javnim i privatnim ustanovama poput *Glazbenog ateljea Crescendo* u Splitu¹⁷ koji provodi program početničkog solfeggia i glazbenog vrtića. Programi su namijenjeni djeci predškolske dobi, a dominantna je aktivnost obaju programa dječja igra. Osim igre, provodi se aktivnost pjevanja i njeguju se izražajno pjevanje, i intonacija te razvija glasovni aparat. Ritamskim igrama se razvija osjećaj za ritam, upoznaju dvodobne, trodobne i četverodobne mjere te osnovne pojmove glazbene pismenosti. Na satima se sluša glazba i njeguje dječje glazbeno stvaralaštvo. Nastava se održava dva puta tjedno po 45 minuta ili jednom tjedno po 90 minuta. Glazbeni vrtić moguće je pohađati u *Centru za kulturu Trešnjevka* u Zagrebu¹⁸ a sadržaji su s područja scenske i dramske umjetnosti. Nastava uključuje pjevanje pjesama, kanona i zbornih pjesama, brojalice, igre uz glazbu i pokret, sviranje na udaraljkama i aktivno slušanje umjetničkih minijatura. Dominiraju glazba i pokret kao sredstvo kreacija. Cilj je ovoga programa stvoriti pozitivnu sliku sebe, glazbeno i plesno oplemeniti djecu i poticati stvaralaštvo. Centar ne daje podatke o broju i trajanju sati. *Muzički atelje* u Zagrebu¹⁹ provodi program glazbene igraonice za djecu od treće do šeste godine. Na službenim stranicama opisan je tijek aktivnosti: djeca uče pjevati pjesme po sluhu i sviraju na Orffovom instrumentariju kako bi ovladali osnovama ritma i melodije. Nakon toga sviraju na metalofonima prilagođenima njihovoj dobi. U programu *Glazbene igraonice* u Zagrebu²⁰ uključena su djeca od druge do sedme godine. Na službenim stranicama nabrojene su aktivnosti i njihovi ciljevi. Cilj je glazbenim igrama razviti osjećaj za metar i ritam, glazbenu memoriju, sposobnost reprodukcije, motoriku, koncentraciju i pažnju. Slušanjem glazbe na aktivan i analitički način upoznavat će vrijedna glazbena djela i različite glazbene žanrove. Pjevanjem se pazi na pravilan izgovor, njeguje se glas i njegov opseg i razvijaju se ritamske sposobnosti i pamćenje. Provode i aktivnosti koje povezuju pokret i glazbu. Djeci starijoj od pete godine dostupno je i sviranje blok flaute. Za vrijeme trajanja programa djeca vode vlastitu glazbenu mapu čime ih se potiče na samovrednovanje. Radionica svoje susrete održava jednom tjedno po 60 minuta.

---

¹⁷ Glazbeni atelje „Crescendo“, Split <http://www.crescendo-split.com.hr/vrtic.htm> pristup 02. rujna 2021.

¹⁸ Centar za kulturu Trešnjevka <https://cekate.hr/program/radionice/upisi-muzicki-vrtic/> pristup 02. rujna 2021.

¹⁹ <https://www.muzickiatelje.hr/igraonica.php> pristup 02. rujna 2021.

²⁰ Glazbena igraonica, Zagreb <http://igraonica-glazbena.com/> pristup 02. rujna 2021.

3.2. Predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje u Republici Sloveniji

3.2.1. Nastavni planovi i programi za predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje

Na nacionalnoj razini Republike Slovenije postoji nekoliko dokumenata kojima se regulira provođenje predškolskog glazbenog odgoja i obrazovanja. *Kurikulum za vrtce* (hrv. Kurikulum za vrtiće) je dokument namijenjen prvenstveno javnim vrtićkim ustanovama i predstavlja stručni temelj za izradu kurikuluma, planova i programa vrtića (MIZŠS, 1999)²¹. Kurikulum je ponuđen odgojiteljima, pomoćnicima odgojitelja, ravnateljima i savjetnicima. U dokumentu se navode ciljevi i načela *Kurikuluma za vrtce* postizanja istih, opisuju se razvoj i učenje djeteta te aktivnosti hranjenja i odmora. Posebna poglavlja govore o prostoru u kojemu djeca prebivaju i o odnosu vrtića s roditeljima. Zatim slijede opisi područja djelovanja u vrtiću među kojima je glazbeni odgoj i obrazovanje, kao dio područja umjetnosti. Opisuju se utjecaji umjetnosti na djecu i dječji razvoj. Izneseni su opći ciljevi primjenjivi u svim umjetničkim područjima, a zatim specifični ciljevi. Opće su aktivnosti podijeljene u starosne kategorije i primjenjive u svim umjetničkim domenama. Opisuju se i specifične aktivnosti za svaku domenu. Slijede primjeri glazbenih aktivnosti za djecu od prve do treće godine: ritamsko izgovaranje jednostavnih narodnih pjesama, brojalica i šala, instrumentalna pratnja pjevanju ili brojalici, slušanje, oponašanje i razlikovanje zvukova iz prirode i okoliša, pjevanje dječjih, narodnih i umjetničkih pjesama. Potom slijede primjeri aktivnosti za djecu od treće do šeste godine: slušanje, stvaranje i izražavanje putem glazbe, slušanje, izvođenje i pamćenje ritamsko-melodijske cjeline, istraživanje zvučnih mogućnosti i karakteristika glasa i glazbala, slušanje, odabir, osmišljavanje i izvođenje glazbenih bajki, plesova i dramskih izvedbi i slično. Uloga je odgojitelja stvaranje ugodne i pozitivne klime u kojoj će se djeca slobodno izražavati i istraživati. Važno je djecu poticati na rad u umjetničkim područjima i usmjeravati njihovu pažnju na proces umjesto na proizvod. Kvalitetne i dobro strukturirane aktivnosti omogućuju učenje i nesputani razvoj.

---

²¹ Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Slovenije

Tablica 6: Primjeri glazbenih aktivnosti po starosti

izvor: MIZŠS, 1999.

primjeri glazbenih aktivnosti	
djeca prve do treće godine	<ul style="list-style-type: none"> • ritamsko izgovaranje jednostavnih narodnih pjesama, brojalice i šala • instrumentalna pratnja pjevanju ili brojatici • slušanje, oponašanje i razlikovanje zvukova iz prirode i okoliša • pjevanje dječjih, narodnih i umjetničkih pjesama.
djeca treće do šeste godine	<ul style="list-style-type: none"> • slušanje, stvaranje i izražavanje putem glazbe • slušanje, izvođenje i pamćenje ritamsko-melodijske cjeline • istraživanje zvučnih mogućnosti i karakteristika glasa i glazbala • slušanje, odabir, osmišljavanje i izvođenje glazbenih bajki, plesova i dramskih izvedbi i slično.

Osim Kurikuluma za vrtiće, plan i program za predškolski glazbeni odgoj nalazimo i u dokumentima *Predškolska glazbena vzgoja - učni načrt* (hrv. Predškolski glazbeni odgoj - kurikulum) i *Glazbena pripravnik – učni nacrt* (hrv. Glazbeni pripravnik – kurikulum) primjenjivim u javnim i privatnim glazbenim školama. Zakonom o glazbenim školama uređeno je osnovnoškolsko glazbeno i plesno obrazovanje (Zakon o glazbenim školama NNRS 12/96 (NNRS 18/21)). Članak 8. ovog zakona obvezuje sve javne glazbene škole podučavanju programa predškolskog glazbenog odgoja i programa glazbenog pripravnika. Članak 5 propisuje trajanje ovih programa u razdoblju od jedne godine. Članak 23 propisuje kako za upis na predškolski glazbeni program i program glazbenog pripravnika nije potrebno polagati prijemni ispit. U članku 32. određeno je da se u navedenim predškolskim programima ne vrši provjera znanja.

Predškolska glazbena vzgoja - učni načrt predviđen je za rad s djecom koja su navršila 5 godina. Nastava se održava jednom tjedno u trajanju od jednog školskog sata. Dokument definira predmet kao intenzivan i sustavan pristup glazbenom obrazovanju koji putem glazbenih aktivnosti „formira stav prema glazbi i umjetnosti općenito“ (MIZŠS, 2000, str. 2). Opisani su opći ciljevi i aktivnosti. Četiri su kategorije aktivnosti: izvođenje, slušanje, stvaralaštvo i upoznavanje teorije glazbe. Izvođenje uključuje pjevanje s pravilnim izgovorom i disanjem, brojalice, sviranje glazbala i nastupanje. Slušanjem upoznaju glazbenu literaturu poput dječjih narodnih i

umjetničkih pjesama, skladbi za razna glazbala, glazbene bajke i druge prikladne skladbe. Stvaralaštvo uključuje dječje osmišljavanje pjesama i skladbi te eksperimentiranje s bojama zvuka. Odnosi se na kreativno likovno i verbalno izražavanje ili izražavanje pokretom i plesom dok pjevaju ili slušaju glazbu. Upoznavanje teorije glazbe se ostvaruje određivanjem smjera zvuka, učenjem o svojstvu tona i o glazbenim konceptima. Polaznici pažljivo slušaju dječje pjesme, instrumentalne skladbe i glazbene bajke, prepoznaju izvođače i pojedine glazbene elemente.

Predloženi su sadržaji svake kategorije aktivnosti. Aktivnosti uključuju: pjevanje jednoglasnih narodnih i umjetničkih dječjih pjesama, ritamsko izražavanje dječjih tekstova, oponašanje kratkih ritmova i melodija, izražavanje glazbenih sastavnica pokretom i likovnim radom, izvođenje vježbi za glas i disanje, pratnja tekstova na dječjim glazbalima, pjevanje pjesama uz ples, izvođenje didaktičkih igara i nastupanje. Za aktivnost slušanja preporučeno je usmeno izražavanje vlastitih osjećaja i doživljaja prilikom slušanja glazbe, pozorno slušanje skladbi izrazitog karaktera poput koračnica, plesova ili uspavanki, slušanje kratkih skladbi za pojedina glazbala, slušanje solističkih ili zbornih dječjih narodnih i umjetničkih skladbi, slušanje glazbenih bajki. Sadržaji za provođenje aktivnosti stvaralaštva uključuju osmišljavanje pjesama i brojalica, izražavanje u pokretu i likovnom mediju prilikom slušanja glazbe, istraživanje zvukova raznih glazbenih instrumenata i stvaranje zvučne slike, izrađivanje vlastitih glazbenih instrumenata. Preporučeni sadržaji za upoznavanje teorije glazbe su određivanje smjera zvuka, prepoznavanje razlika u glasnoći, trajanju, visini i tempu, prepoznavanje glasova svojih vršnjaka, zvuka dječjih i drugih instrumenata, prepoznavanje pjevačkih sastava (dječji, muški ili ženski), učenje pojmova kao što su glazba, pjevač, zbor, zborovođa, slušatelj, glazbala, pjevanje, nastup, ples.

Nakon predloženih sadržaja navode se ishodi. Očekivano je da će polaznici upoznati do deset dječjih pjesama i pet do deset brojalica, sukladno njihovim individualnim sposobnostima te da imaju razvijene osnovne elemente disanja, čistu intonaciju i dikciju prilikom pjevanja. Ishodi su i sviranje instrumentalne pratnje pjevanim pjesmama, osmišljavanje glazbe i drugih sadržaja, pažljivo slušanje do deset glazbenih primjera i poznavanje pojmova kao što su glasnoća, trajanje, visina,

tempo, pjevač, zbor, zborovođa, slušatelj, glazbala, ples i slično. Sljedeće poglavlje donosi didaktičke preporuke za provođenje navedenih aktivnosti.

Tablica 7: Prikaz četiri kategorije aktivnosti programa *Predškolski glazbeni odgoj*
izvor: MIZŠS, 2000.

vrste aktivnosti	izvođenje	slušanje	stvaralaštvo	upoznavanje teorije glazbe
opis aktivnosti	-pjevanje s pravilnim izgovorom i disanjem, -brojalice, sviranje glazbala -nastupanje	-upoznavane glazbene literature	-osmišljavanje pjesama i skladbi -eksperimentiranje s bojama zvuka. -likovno i verbalno izražavanje -izražavanje pokretom i plesom	-određivanje smjera zvuka -učenje o svojstvu tona -učenje o glazbenim konceptima
preporučeni sadržaji	-pjevanje jednoglasnih dječjih pjesama -ritamsko izražavanje dječjih tekstova -oponašanje kratkih ritmova i melodija -izražavanje glazbenih sastavnica pokretom i likovnim radom -izvođenje vježbi za glas i disanje -pratnja tekstova na glazbalima -pjevanje pjesama uz ples -izvođenje didaktičkih igara i nastupanje	-usmeno izražavanje osjećaja i doživljaja prilikom slušanja -pozorno slušanje skladbi izrazitog karaktera -slušanje kratkih skladbi za pojedina glazbala -slušanje solističkih ili zbornskih dječjih narodnih i umjetničkih skladbi -slušanje glazbenih bajki	-osmišljavanje pjesama i brojalica -izražavanje u pokretu i likovnom mediju prilikom slušanja glazbe -istraživanje zvukova raznih glazbenih instrumenata -stvaranje zvučne slike -izrađivanje vlastitih glazbenih instrumenata	-određivanje smjera zvuka -prepoznavanje razlika u glasnoći, trajanju, visini i tempu -prepoznavanje glasova svojih vršnjaka, zvuka dječjih i drugih instrumenata -prepoznavanje pjevačkih sastava -učenje glazbenih pojmova
ishodi	-upoznati do deset dječjih pjesama i brojalica -razvijenost osnovnih elemenata disanja -čista intonacija i dikcija	-sviranje instrumentalne pratnje pjevanim pjesmama -slušanje do deset glazbenih primjera	-osmišljavanje glazbe i drugih sadržaja	-poznavanje pojmova kao što su glasnoća, trajanje, visina, tempo, pjevač, zbor, zborovođa, slušatelj, glazbala, ples i slično

Program *glazbenog pripravnika* jednak je programu predškolskog glazbenog odgoja i sadrži iste ciljeve, aktivnosti, sadržaje, ishode, didaktičke preporuke i provedbeni standard. Razlike su samo u definiciji predmeta i dobi djece koja ga pohađaju. Program predškolskog glazbenog odgoja osmišljen je za petogodišnju djecu, to jest djecu predškolske dobi, a program glazbenog pripravnika za šestogodišnju djecu, to jest djecu prvog razreda osnovne općeobrazovne škole. U oba programa naglašuje se važnost intenzivnog i sustavnog pristupa glazbenom odgoju i obrazovanju. U programu predškolskog glazbenog odgoja predviđeno je razvijanje glazbenih sposobnosti putem upoznavanja glazbene literature, igre i različitih glazbenih aktivnosti, a sve u svrhu formiranja djetetovog odnosa prema glazbi i umjetnosti općenito. Slično tomu, programom glazbenog pripravnika, predviđa se razvoj glazbenih vještina igrom ali i stjecanje osnovnih informacija o glazbalima koje olakšavaju odluku djeteta o upisu u glazbenu školu. Uz glazbeni odgoj i obrazovanje, koji uključuje upoznavanje glazbene literature i različite glazbene aktivnosti, prisutno je i estetsko obrazovanje također radi formiranja djetetovog odnosa prema glazbi i umjetnosti općenito (MIZŠS, 2000).

The screenshot shows a website interface for the Slovenian government. On the left is a navigation sidebar with the logo of the Republic of Slovenia and the text 'REPUBLIKA SLOVENIJA GOV.SI'. Below the logo are menu items: 'Področja', 'Državni organi', 'Zbirke', 'Dogodki', and 'Novice'. At the bottom of the sidebar is a search bar with a magnifying glass icon and the word 'Išči'. The main content area is a grid of six program cards, each with a title and a brief description:

- Predšolska vzgoja**: Javni vrtci, zasebni vrtci, varstvo na domu, Kurikulum za vrtce, prosta mesta v vrtcih, dnevni in poldnevni programi, vzgojno-varstvena družina, normativi o številu otrok in pedagogov
- Osnovnošolsko izobraževanje**: Programi in učni načrti v osnovni šoli, nacionalno preverjanje znanja, šola v naravi, šolska prehrana, o osnovni šoli, šolski koledar za osnovne šole
- Glasbeno izobraževanje**: Programi v glasbenem izobraževanju, šolski koledar v glasbenem izobraževanju, zasebne glasbene šole, tekmovanja mladih glasbenikov in baletnih plesalcev
- Izobraževanje otrok s posebnimi potrebami**: Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, predšolska vzgoja, osnovnošolsko izobraževanje in srednješolsko izobraževanje za otroke s posebnimi potrebami, strokovni centri za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami, prevozi za otroke s posebnimi potrebami, pravice staršev otrok s posebnimi potrebami
- Srednješolsko izobraževanje**: Vpis v srednjo šolo, splošno srednješolsko izobraževanje, poklicno in strokovno izobraževanje, splošna matura in poklicna matura, subvencioniran prevoz v šolo, šolska prehrana, dijaški domovi, učbeniki, srednješolski izobraževalni programi
- Višješolsko strokovno izobraževanje**: Subvencionirana študentska prehrana, višješolski študijski programi, vpis v višje strokovne šole, organizacija študijskega dela

Slika 8 Izgled službene mrežne stranice vlade Republike Slovenije
izvor: (pristup 28. siječnja 2022.)²²

²² <https://www.gov.si/podrocja/izobrazevanje-znanost-in-sport/>

3.2.2. Neformalni oblici predškolskog glazbenog odgoja i obrazovanja

Neformalni su oblici predškolskog glazbenog odgoja i obrazovanja povezani s privatnim vrtićkim i glazbenim ustanovama. Te ustanove imaju na izbor provoditi planove i programe propisane na nacionalnoj razini ili vlastite programe koje je odobrilo stručno vijeće za opće obrazovanje Republike Slovenije. Privatne programe provode najčešće vrtići koji prate waldorfsku ili Montessori pedagogiju. Predškolske programe waldorfske pedagogije provode Waldorfski vrtić u sklopu waldorfske škole u Ljubljani, Waldorfski privatni vrtić u Ljubljani te Waldorfski vrtić u Mariboru. Vrtići u Ljubljani rade po jednakom programu. U sklopu odgojno-obrazovnih područja vrtića je i područje razvoja umjetničkih sposobnosti. Razvoj umjetničkih sposobnosti uključuje kombinaciju različitih umjetničkih djelatnosti među koje se ubraja pjevanje i jednostavno sviranje glazbe. Program opisuje opće ciljeve za cijelo područje i primjere praktičnog rada za svaki cilj. Ciljevi uključuju prepoznavanje i istraživanje lakog mijenjanja zvukova, pjevanje jednostavnih pjesama po sjećanju, prepoznavanje ponavljajućih zvukova. Primjeri praktičnih aktivnosti za ove ciljeve su svakodnevno pjevanje, izvođenje brojalica i plesanje ili sviranje na jednostavnim glazbalima kao pratnja priči, igri ili pjesmi. Ciljevi područja razvoja umjetničkih sposobnosti trebaju biti ispunjeni prije polaska djeteta u školu²³. Program vrtića u Mariboru nije podijeljen na odgojno-obrazovna područja već se dijeli na rad u dobne skupine: jaslička (1. do 3. godina), kombinirana (2. do 4. godina) i velika (3. do 6. godina). U svakoj se skupini provode aktivnosti koje pogoduju dječjem razvoju. Među tim aktivnostima pronalazimo i one glazbene. U jasličkoj skupini dominiraju jednostavne brojalice te popratne pjesame za rituale (pjesme koje se pjevaju neposredno prije ručka, pjesme za vrijeme pranja ruku i sl.). U kombiniranoj skupini težište je na aktivnosti pjevanja, a u velikoj skupini i na glazbenim igrama. Program za veliku skupinu opisuje tijek dana u vrtiću i donosi tekstove ritualnih pjesama, te primjere glazbenih igara²⁴.

---

²³ Kurikulum za Waldorfske vrtce, Ljubljana. Preuzeto 1. rujna s:

<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Kurikulum-za-waldorfske-vrtce-podpisan.pdf>

²⁴ Program Waldorfskog zasebnog vrtca Maribor (n.d.). Preuzeto 01. rujna 2021. s:

<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Program-Waldorfskega-vrtca-Maribor.pdf>

Većina Montessori vrtića radi po programu Dječje kuće Montessori u Ljubljani. Program je podijeljen na odgojno-obrazovna područja: svakodnevni život djeteta, dječja percepcija, jezik, matematika, kretanje (gibanje), umjetnost i znanost. Područje umjetnosti uključuje likovnu i glazbenu umjetnost. Ističe se važnost i utjecaj ovog područja na dječji razvoj, objašnjava uloga odgojitelja i opisuju opći ciljevi područja. Program donosi primjere glazbenih aktivnosti i posebno naglašava aktivnost slušanja i izvođenja glazbe. Navedene su mogućnosti upotrebe glazbe poput plesanja i kretanja u ritmu odabrane glazbe, zajedničkih glazbenih igara ili reprodukcije glazbe u pozadini u toku dana (ali ne svaki dan). Učenje glazbe podijeljeno je na četiri razine. Prve dvije razine uključuju istraživanje glazbe i kretanje u njezinu ritmu te izvođenje glazbe po različitim metodama (Suzuki, Orff, Edgar Williams), te se ostvaruju u dobi od tri do šest godina. Treća i četvrta razina ostvaruju se od šeste do dvanaeste godine te uključuju glazbeno opismenjavanje i skladanje. Preporučene su aktivnosti: upotreba rima, brojalica, pjevanje dječjih, narodnih i umjetničkih pjesama, pjevanje uz instrumentalnu pratnju, igranje uz pjesmu, slušanje glazbe, sviranje malih instrumenata i glazbenih zvana i glazbene didaktičke igre (AM²⁵, 2010). U programu *Montessori dječjeg vrtića Mali Princ* nalaze se sadržaji i aktivnosti kao što su prepoznavanje, analiza i prikaz visine, boje, trajanja i intenziteta prirodnih i umjetnih šumova i zvukova ili analiza i izvođenje brojalica, glazbenih bajki, uspavanki te njihova dramatizacija. Ciljevi ovih sadržaja i aktivnosti su razumijevanje prirode i fenomena zvuka, istraživanje vlastitog glazbenog izričaja, odgoj slušatelja i kreativnost u interpretaciji i izvođenju (HOM, 2010)²⁶. Ističe se i *Dječji vrtić Pingvin* u Ljubljani koji u program uključuje povremenu suradnju s glazbenim pedagogom koji provodi glazbene aktivnosti (Privatni vrtić Pingvin, 1999).

U Sloveniji djeluje šesnaest privatnih glazbenih škola, od toga ih trinaest radi prema propisanim predškolskim obrazovnim programima. Preostale glazbene škole rade prema vlastitim programima. *Waldorfska glazbena škola* u Ljubljani ne nudi predškolski glazbeni program. *Glazbeni centar Edgar Williams* u Ljubljani i *Glazbeni centar Do, re, mi* u Bledu rade prema posebnom metodičkom sustavu Edgara Williensa. Predškolski glazbeni odgoj unutar ovog sistema naziva se Glazbeni uvod. Postoje tri razine programa, a njegova provedba ovisi o dobi djeteta. S djecom u dobi

---

²⁵ Akademija Monessori

²⁶ Hiša Otrok Montessori. Zavod za montessori izobraževanje.

od četiri godine provodi se jedna razina godišnje. Petogodišnjaci u prvoj godini učenja prolaze prvu i drugu razinu, a treću razinu prolaze u drugoj godini učenja. Šestogodišnjaci sve tri razine obrađuju unutar jedne godine. Nastava u prvim dvjema fazama glazbenog uvoda održava se jednom tjedno po 60 minuta, a u trećoj fazi dva puta tjedno po 45 minuta.

Slika 9: Izgled službene mrežne stranice *Glazbenog centra Do, re, mi* u Bledu
izvor: (pristup 28. siječnja 2022.)²⁷

Glazbeni centar u Ljubljani donosi program koji dijeli aktivnosti na četiri područja. Svaki sat započinje odgojem slušne percepcije, zatim se radi na odgoju ritamske percepcije, središnji dio zauzimaju aktivnosti iz područja pjevanja, a sat se zaključuje prirodnim kretanjem. U prvoj razini učenja odgoj slušne percepcije uključuje prepoznavanje određenog zvuka među drugim zvukovima uz pomoć raznih glazbeno-didaktičkih igara, uporabe bogate zbirke instrumenata (Orffov instrumentarij, različita zvona, mala glazbala) i drugih izvora zvuka kao što su gumene igračke. Ostale aktivnosti ovog područja su prepoznavanje istih zvukova, prepoznavanje i vizualno prikazivanje gibanja tona uz pomoć ruku ili instrumenta, ponavljanje i osmišljavanje melodijskih intervala i melodijskih motiva, melodijske invencije, izvođenje alikvotnih tonova na cijevima, prepoznavanje durskog i molskog kvintakorda. U odgoju ritamske percepcije dominiraju prirodni dječji pokreti i govor. U

²⁷ <http://www.doremi.si/DOREMI,,programi.htm>

radu koriste igre za opuštanje i za zagrijavanje. Zatim izvode ritmove sa i bez vokalizacije, ponavljaju ritamske sekvence, upoznaju vrste tempa i razne agogičke promjene ili izvode brojalice i deklaracije u svrhu prepoznavanja prirodnog ritma govora. U svim aktivnostima dominiraju igre ruku te se često ritam vizualno prikazuje uz pomoć ruku. Sat završava tjelesnim kretanjem jer je ono povezano s osjećajem za ritam. Želi se postići da djeca osjete ritam i karakter glazbe kako bi svoj motorički izraz uskladili s glazbom. To se može postići kroz niz kretnji kao što su hodanje, trčanje, skakanje, ljuljanje i slično. Opisuju dva načina kojima se može glazbu povezati s pokretom. Prvi način je da dijete izabere i izvodi pokret, druga djeca ga oponašaju, a učitelj na taj pokret improvizira pjesmu ili skladbu. Drugi način je da na glazbu koju izvodi učitelj dijete improvizira pokret koji odgovara onome što čuje.

U drugoj razini učenja, polaznici se glazbeno opismenjuju, uče se osnovama glazbenog zapisa i solmizacijskim slogovima te pišu glazbene diktate. Dominira individualni pristup, a aktivnosti i sadržaji postaju zahtjevniji i opsežniji. Organizacija sata i područja odgoja jednaka su kao i u prvoj razini. Treća razina je najzahtjevnija i najopsežnija jer se želi dijete pripremiti za uspješan početak učenja solfeggia i glazbala u glazbenoj školi to jest glazbenom obrazovanju po Edgaru Willemsu (Tomic-Calligaris).

Na stranicama *Glazbenog centra Do, re, mi*²⁸ dostupan je opis predškolskoga programa koji je podijeljen u tri faze, a svrha mu je intenzivno razvijanje glazbenih sposobnosti djeteta. Prva faza sastoji se od osnovnih aktivnosti poput odgoja slušne percepcije, ritamskog odgoja, pjevanja i prirodnog tjelesnog kretanja. U sljedećoj fazi uz navedene aktivnosti polaznici uče o umjetničkom zapisu glazbenih sadržaja kako bi osvijestili glazbene elemente i pripremili se za buduće bilježenje glazbe. Posljednja faza predstavlja pripremu za instrumentalnu nastavu uz pomoć zvona i nastavu solfeggia uz pomoć tkanine - flanela s prikazom nota.

Privatna ustanova *Muziklub*²⁹ nudi program glazbenog vrtića. Svrha je razvijanje dječjih glazbenih sposobnosti na zabavan način kroz igru. Program vode dva instruktora i sastoji se od teorijskih osnova, zbornskog i samostalnog pjevanja te sviranja na različitim glazbalima kao što su gitara, klavir, kontrabas, saksofon,

---

²⁸ <http://www.doremi.si/DOREMI,,programi.htm> pristup 01. rujna 2021.

²⁹ <http://muziklub.si/glasbeni-vrtec/> pristup 01. rujna 2021.

klarinet i drugi. Nastava se provodi jednom tjedno, a o trajanju susreta nema podataka. *Škola glazbe i umjetnosti Ozlinka*³⁰ opisuje program glazbenog vrtića kao razigran i opušten način približavanja glazbe djeci. Provode se aktivnosti za razvoj sluha, ritma, pjevanja i pokreta putem kojih djeca upoznaju različite zvukove, tonove i tonske pokrete. *Vocal BK Studio*³¹ nudi program glazbeni vrtić pod nazivom Vesele note koji je izrađen prema sustavu skladatelja Rimski-Korsakova. Aktivnosti koje navodi opis programa su: slušanje i pjevanje pjesama uz pratnju glasovira ili violine, učenje glazbene abecede za malu djecu, sviranje male violine, upoznavanje prvih tipki na glasoviru, upoznavanje likova iz glazbenih bajki i crtanih filmova te glazbene igre. Osim navedenih aktivnosti opisuje se važnost glazbenog odgoja i obrazovanja i utjecaj glazbe na djecu predškolske dobi.

3.3. Predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine

3.3.1. Nastavni planovi i programi za predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje

Do 2018-e godine u Bosni i Hercegovini ministarstva svakoga kantona donosila su različite nastavne planove i programe za predškolski odgoj. nastavni planovi i programi izrađivani su na razini kantona, a pritom su pojedini kantoni koristili planove i programe ostalih kantona. Kako bi se riješio problem neuravnoteženosti i neusklađenosti sadržaja, ciljeva i ishoda ovih dokumenata donesena je Zajednička jezgra s definiranim ishodima učenja (ZJ) na razini cijele Bosne i Hercegovine. ZJ sastoji se od Zajedničke jezgre cjelovitih razvojnih programa za predškolski odgoj i obrazovanje i Zajedničke jezgre nastavnih planova i programa za odgoj i obrazovanje u osnovnim i srednjim školama (APOS0, 2018)³². Na temelju ovih dokumenata vrtići i škole osmišljavaju vlastite planove i programe. Zajednička jezgra za predškolski odgoj i obrazovanje ne nudi sadržaje već ishode učenja podijeljene po domenama. Domene se dijele na područja s pripadajućim sastavnicama i ishodima. Domena Umjetnost i kultura obuhvaća tri sastavnice: stvaralaštvo i kreativnost, društvena uloga umjetnosti i kulture te estetske vrijednosti i znanja o umjetnosti. Prva sastavnica obuhvaća tri ishoda: dijete prepoznaje osnovna izražajna sredstva u

³⁰ <http://www.ozlinka.com/glasbeni-vrtec.html> pristup 01. rujna 2021.

³¹ <http://www.vocalbkstudio.com/biografije/19-slo/odrske-umetnosti/29-glasbeni-vrtec> pristup 01. rujna 2021.

³² Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

vlastitom i tuđem stvaralaštvu te umjetničkim djelima, dijete istražuje i izražava se na različite načine kroz umjetnost, medije i tehnike, dijete stvara kreacije, preslaguje te predlaže idejna rješenja i inovacije kroz različite načine izražavanja. Nadalje, društvena uloga umjetnosti i kulture obuhvaća tri ishoda: dijete sudjeluje u sudjeluje u društvenim i kulturno-umjetničkim aktivnostima i svečanostima, dijete procjenjuje umjetničke i kulturne pojave i događanja i dijete utvrđuje važnost i ulogu kulturno-povijesnoga naslijeđa u oblikovanju vlastitoga identiteta. Treća sastavnica uključuje dva ishoda: dijete prepoznaje važnost estetskih vrijednosti u svakodnevnome životu i dijete istražuje umjetnička djela i različite vrste umjetnosti s ciljem stjecanja znanja iz opće kulture. Na kraju su nabrojani pokazatelji ostvarenosti ishoda nakon treće te pete i šeste godine djeteta za sve sastavnice Pojedini pokazatelji ostvarenosti odijeljeni su prema vrstama umjetnosti. Primjer su pokazatelji ostvarenosti trećeg ishoda prve sastavnice (Stvaralaštvo i kreativnost) nakon djetetove treće godine 3.c (dijete osmišljava ritmičko-melodijske primjere), 3.d (dijete osmišljava pokrete, redoslijed pokreta i položaj tijela) i 3.e (dijete stvara zamišljenu situaciju za dramsku igru). Pokazatelj za prvi ishod iste uključuje kombinaciju s različitih polja umjetnosti, a glasi: 1.a dijete prepoznaje i imenuje osnovna izražajna sredstva u likovnom, glazbenom, dramskom, književnom i drugom stvaralaštvu (crta – crtanje; boja – slikanje; ploha – modeliranje; ton, ritam, dinamika – pjevanje; slušanje, sviranje, pokret, mimika, pantomima, govor, gestikulacija – ples i dramatizacija i sl.).

Tablica 8: Pokazatelji ostvarenosti trećeg ishoda prve sastavnice Stvaralaštvo i kreativnost
izvor: APOSO, 2018

	kraj treće godine	kraj predškolskog odgoja i obrazovanja (5/6 godina)
pokazatelj ostvarenosti	3.c dijete osmišljava ritmičko-melodijske primjere 3.d dijete osmišljava pokrete, redoslijed pokreta i položaj tijela) 3.e dijete stvara zamišljenu situaciju za dramsku igru.	1.a dijete prepoznaje i imenuje osnovna izražajna sredstva u likovnom, glazbenom, dramskom, književnom i drugom stvaralaštvu (crta – crtanje; boja – slikanje; ploha – modeliranje; ton, ritam, dinamika – pjevanje; slušanje, sviranje, pokret, mimika, pantomima, govor, gestikulacija – ples i dramatizacija i sl.)

Formalni glazbeni odgoj i obrazovanje provodi se i u glazbenim školama, no za razliku od općeg odgoja i obrazovanja, ne postoji zajednički plan i program za glazbene škole. Planovi i programi su izrađeni na razini kantona. Međutim, pojedini kantoni upotrebljavaju programe drugih kantona. Zapadnohercegovački i hercegbosanski kantoni koriste isti program. Predškolsko glazbeno obrazovanje nije obavezno. U programu su predviđeni pripremni razredi I i II koji mogu upisati učenici prvog odnosno drugog razreda devetogodišnje osnovne škole. Nastava Pripremnog razreda I održava se jednom tjedno, a Pripremnog razreda II dva puta tjedno u trajanju od 45 minuta. Satovi temeljnih predmeta struke koji su dio predškolskih programa u prvom pripremnom razredu odvijaju se jednom tjedno, a u drugom dva puta tjedno u trajanju od 30 minuta. Nastava uključuje nastavu solfeggia i temeljnog predmeta struke. Program predmeta solfeggio propisuje nastavne sadržaje podijeljene na nekoliko područja: metrika i ritam, melodijsko područje, slušanje glazbe i stvaralački rad. U sklopu područja metrike i ritma predložena je obrada pet do deset brojalica, izvođenje metrike i ritma uz pomoć štapića i sličnih udaraljki, upotreba glazbenih igara pogodnih za izvođenje pokreta. Melodijsko područje zahtijeva obradu do deset pjesama različitih ugođaja i tonskih rodova i usporednu obradu osnovnih vrsta tempa i dinamike. Potrebno je i vježbati melodijsko prepoznavanje i intonaciju te upoznati glazbenu abecedu i notne znakove bez određenog trajanja (cijelu notu, polovinku, četvrtinku i osminku). U području slušanja glazbe zastupljeno je slušanje domaćih i svjetskih djela različitih stilova i izvođačkih ansambala (vokalnih, instrumentalnih, vokalno-instrumentalnih). Ako je riječ o vokalnoj skladbi, polaznicima je potrebno prepričati sadržaj teksta, a prilikom slušanja instrumentalnog djela navesti značajnije informacije o djelu i autoru. Poželjno je sadržaj teksta i karakter skladbe popratiti odgovarajućim pokretima te prilikom slušanja prepoznavati izvođačke ansamble i pojedina glazbala. Stvaralački rad objedinjuje niz aktivnosti: igre, dijalog ili komponiranje i improvizaciju. Cilj je svih aktivnosti poticanje polaznika na istraživanje zvuka i njegovih boja na pojedinim glazbalima ili iz svoje okoline (MZPKS ZH, 2003)³³. Nastavni plan i program kantona Sarajevo vrlo je sličan prethodnom. Predškolski glazbeni odgoj i obrazovanje provode se u pripremnom razredu. Nastava se sastoji od predmeta solfeggio i od

---

³³ Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa županije Zapadnohercegovačke

temeljnog predmeta struke. Nastavni sadržaji su također podijeljeni na područje metrike i ritma, melodijsko područje, slušanje glazbe i stvaralački rad. Sadržaji su jednaki onima iz prethodnog programa (MONKS, 2016).³⁴

3.3.2. Neformalni oblici predškolskog glazbenog odgoja i obrazovanja

U Bosni i Hercegovini neformalni predškolski glazbeni programi najčešće se nalaze pod nazivima: glazbeni vrtić i glazbena radionica. *Glazbeni vrtić Posušje* (Glazbaonica)³⁵ na službenoj stranici nudi opis programa namijenjenoga djeci predškolske i rane školske dobi. Polaznici su po starosti podijeljeni u četiri skupine. Plan i program izrađen je na temelju funkcionalne muzičke pedagogije te uključuje pjevanje, glazbene igre, improvizacije, brojalice uz pokret, upoznavanje i izrađivanje glazbala, sviranje na dječjem instrumentariju te slušanje glazbe i likovno izražavanje. *Glazbeni vrtić radionice Mostar*³⁶, između ostalog, nudi poduku solfeggia koja uključuje pjevanje, glazbeno opismenjavanje, sviranje na Orffovom instrumentariju, crtanje, ples i glazbene igre. Cilj je glazbenim aktivnostima razviti memoriju, koncentraciju, sluh, ritam i intonaciju. Na službenoj *Facebook* stranici *Glazbenog vrtića Tomislavgrad*³⁷ dostupan je opis predškolskoga glazbenog programa. Ciljevi su razvijanje osjećaja za ritam, tonsku visinu, tempo, dinamiku i interpretaciju te osnaženje interesa za glazbu i ostale umjetnosti. Osim pjevanja, slušanja klasične glazbe, sviranja na Orffovom instrumentariju, vrtić obuhvaća i glazbene radionice i likovne doživljaje, a namijenjen je djeci predškolskog i ranog školskog uzrasta.

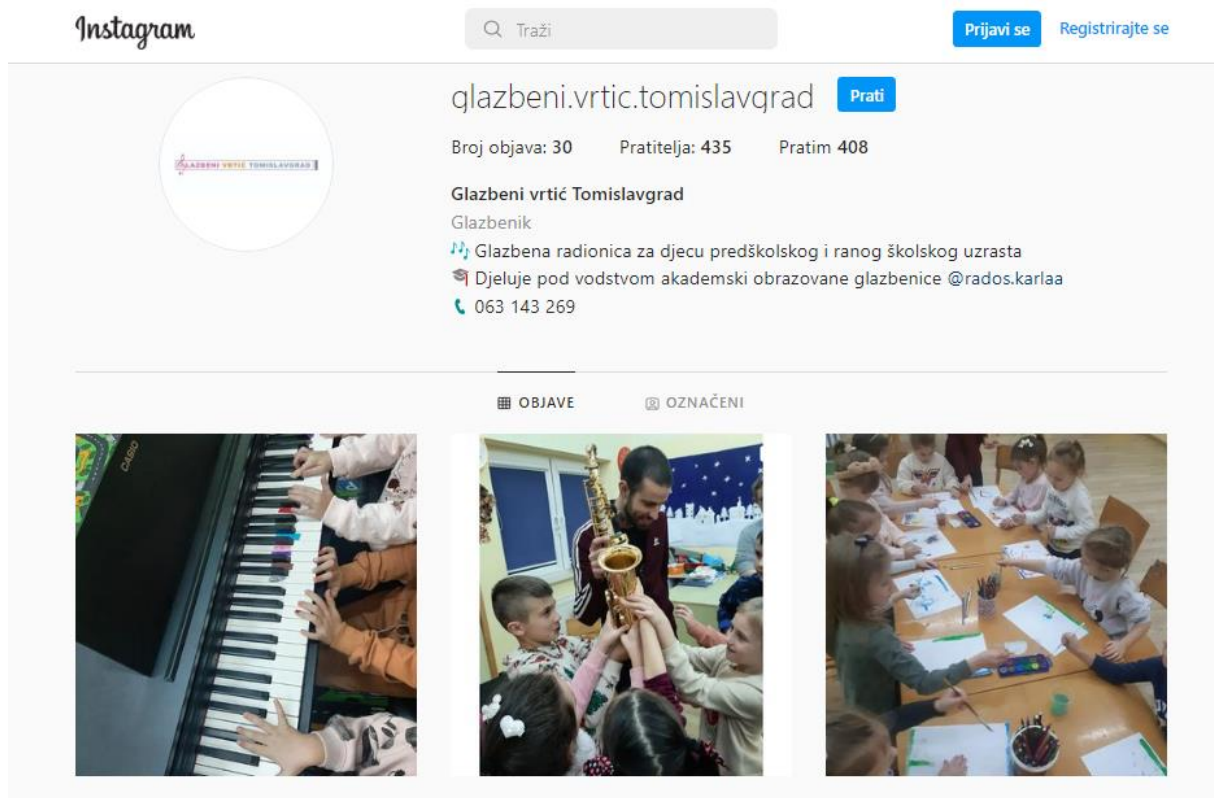
---

³⁴ Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo

³⁵ Glazbeni vrtić, Posušje (Glazbaonica) <https://glazbaonica.com/about> pristup 01. rujna 2021.

³⁶ Glazbeni vrtić radionice, Mostar <https://hr-hr.facebook.com/glazbenivrtic.mostar> pristup 03. rujna 2021.

³⁷ Glazbeni vrtić, Tomislavgrad https://www.facebook.com/pg/Glazbeni-vrtic%20Tomislavgrad-108725968134909/photos/?tab=album&album_id=108740908133415 pristup 02. rujna 2021.

Slika 10: Izgled službene *Instagram* mrežne stranice *Glazbenog vrtića Tomislavgrad* izvor (pristup: 28. siječnja 2022.)³⁸

Predškolski je glazbeni program moguće susresti i pod nazivom glazbena radionica. *Muzičke radionice Note*³⁹ ima opširniji opis programa te niz ciljeva. Glazbenim igrama, pjevanjem i crtanjem razvija se sluh osjećaj za ritam, bolja memorija i slično. Polaznici se upoznaju s različitim vrstama glazbala te izrađuju dječja glazbala. Slušaju klasičnu glazbu i analiziraju glazbena djela te uvježbavaju kratke mjuzikle. Program provodi odgojitelj – predavač. Ciljevi programa su: uočavanje i doživljavanje različitih zvukova i tonova, usvajanje i reproduciranje brojalica i jednostavnih pjesmi, izražavanje glazbenog doživljaja kroz pokret, likovni medij ili razgovor, prepoznavanje pravilno odsvirane ili otpjevane pjesme i melodije, kreativno izražavanje kroz glazbene aktivnosti, razvijanje samopouzdanja pri javnim nastupima. *Muzičke radionice Note* održavaju i muzikoterapiju za djecu predškolske i školske dobi. Svrha je muzikoterapije poboljšati razinu funkcioniranja kod djece i po potrebi raditi na razvoju komunikacijskih, kognitivnih, motoričkih, emocionalnih i

³⁸ <https://www.instagram.com/glazbeni.vrtic.tomislavgrad/>

³⁹ Muzičke radionice Note <https://note.ba/index.php/muzicka-radionica-note-1/> pristup 02. rujna 2021.

socijalnih vještina. *Muzički centar Mozart* u Mostaru⁴⁰ također nudi glazbenu radionicu polaznicima predškolske i rane školske dobi. Ciljevi programa jednaki su onima *Glazbene radionice Note* te uključuju motiviranje polaznika za bavljenje glazbom pomoću raznih glazbenih igri i razvijanje osjećaja za glazbu.

U privatnoj predškolskoj ustanovi *Montessori IQ kutak* u Tuzli⁴¹ djeca od šest godina mogu dodatno pohađati edukativan program *Montessori IQ music lab*. Program traje od šest do devet mjeseci te postavlja temelj za glazbeno školovanje. Objedinjuje slušanje glazbe, glazbeno opismenjivanje i Orffovu glazbenu pedagogiju. Na ovaj se način razvijaju dječji osjećaji za ritam, kontrola glasa i tijela, vještine sviranja i pjevanja te osnovna glazbena percepcija. Ciljevi su programa utjecaj na razvoj glazbene kulture i poticanje dječjih glazbenih sposobnosti kroz razumijevanje i uvažavanje. Opisani su i zadaci: buđenje interesa i razvijanje ljubavi prema glazbi i glazbenom izričaju, pripremanje polaznika za neovisno i uspješno glazbeno izražavanje glasom, tijelom ili instrumentom, osposobljavanje djece u sviranju ili pjevanju do određene razine, usmjeravanje na promatranje, pamćenje i realizaciju glazbenih tekstova, razvijanje vještine slušanja s ciljem postizanja stabilnosti u ritmičkoj izvedbi, poticanje senzorske osjetljivosti učenika i sposobnost analiziranja glazbenih djela. O broju sati opisanih neformalnih programa glazbenog odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini nema nikakvih podataka.

---

⁴⁰ Muzički centar Mozart, Mostar <http://muzickicentarmozart.ba/muzicka-radionica/> pristup 01. rujna 2021.

⁴¹ Montessori IQ kutak, Tuzla <https://montessorituzla.ba/ba/montessori-iq-music-lab/> pristup 01. rujna 2021.

4. USPOREDBA PROGRAMA PREDŠKOLSKOGA GLAZBENOG ODGOJA U REPUBLICI HRVATSKOJ I SUSJEDNIM DRŽAVAMA

4.1. Formalni oblici predškolskoga glazbenog odgoja

U Hrvatskoj se formalni predškolski odgoj i obrazovanje provodi u vrtićima prema NKRPOO. Pritom nisu propisani konkretni sadržaji već samo smjernice i načela odgoja i obrazovanja. Glazbeni se odgoj i obrazovanje u vrtiću provodi od jasličke do predškolske dobi. Ne postoji propisani plan i program za rad s djecom predškolske dobi u glazbenim školama, kao što je slučaj u drugim državama, već je samo navedeno trajanje ovoga programa u razdoblju od dvije godine. Za razliku od Hrvatske, u Sloveniji Kurikulum za vrtiće iznosi sadržaje, aktivnosti i savjete za područje glazbenog odgoja i obrazovanja. Sličnost je obaju kurikuluma uključenost djece od jasličke dobi do predškolske dobi u glazbeni odgoj. U Sloveniji je propisana obaveza provođenja predškolskih programa u svakoj glazbenoj školi. Ovaj program traje dvije godine i uključuje dvije razine naziva *predškolski glazbeni odgoj* i *glazbeni pripravnik*. Na razini države doneseni su službeni planovi i programi za obje predškolske razine s propisanim nastavnim sadržajima i aktivnostima. Predškolski odgoj i obrazovanje u vrtićima u Bosni i Hercegovini propisuje se ZJ. Definirani su ishodi učenja, a naglasak je na procesu koji dovodi ostvarenja ishoda. Nisu propisani sadržaji nego su navedena odgojno-obrazovna područja, a način ostvarivanja ishoda ovisi o odgojitelju. Odgojno-obrazovna područja uključuju i glazbeni odgoj i obrazovanje. Programi glazbenih škola postoje na razini kantona, a pojedini kantoni imaju iste programe. Glazbene škole nemaju obvezu provoditi predškolski glazbeni odgoj. Kao i u Hrvatskoj i Sloveniji program traje dvije godine i definiran je nazivima: Pripremni razred I i Pripremni razred II. Namijenjen je učenicima prvoga i drugoga razreda devetogodišnje općeobrazovne škole. Programi međusobno popisuju sadržaje i aktivnosti prema područjima predškolskog glazbenog odgoja.

4.2. Neformalni oblici predškolskoga glazbenog odgoja

Neformalni oblici predškolskog glazbenog odgoja provode se u svim trima državama u različitim ustanovama. Iako se u Sloveniji i Bosni i Hercegovini predškolski glazbeni odgoj u glazbenim školama može nazvati formalnim, u Hrvatskoj to nije slučaj. Razlog je nepostojanje jasne definicije između različitih oblika glazbenog odgoja i obrazovanja te neujednačenosti u odabiru aktivnosti, sadržaja i načina poučavanja. Svaka škola izrađuje vlastiti program i odabire naziv predškolskoga programa. Mogući su nazivi početnički solfeggio, glazbeni vrtić, glazbena igraonica ili pripremni razred. U pojedinim školama postoje razlike između razina predškolskoga programa pa su u ponudi programi glazbenog vrtića namijenjeni polaznicima ranije dobi i početnički solfeggio namijenjen polaznicima rane školske dobi. Ipak, u opisu programa ne postoje razlike. Programi traju od jedne do dvije godine i uglavnom su namijenjeni učenicima prvog i drugog razreda osnovne općeobrazovne škole. Osim u glazbenim školama, neformalni se oblici provode u privatnim ustanovama, kulturnim centrima, knjižnicama, glazbenim ateljeima i igraonicama pod nazivima početnički solfeggio, glazbeni vrtić, muzički vrtić, glazbena igraonica, glazbena radionica i glazbene animacije (Juričić, 2019).

U Sloveniji neformalne oblike glazbenog predškolskoga odgoja provode privatni vrtići ili škole walfordske i Montessori pedagogije. Predškolski glazbeni odgoj započinje već u jasličkoj dobi i provodi se do predškolske razine. Osim u privatnim vrtićima, neformalni glazbeni odgoj provodi se u privatnim glazbenim centrima, privatnim glazbenim školama, školama scenske umjetnosti, a pohađati ih mogu polaznici s navršene četiri godine. Ovi programi su namijenjeni za djecu u dobi od četiri do šest godina.

Neformalni oblici predškolskoga glazbenog odgoja u Bosni i Hercegovini uglavnom se nalaze pod nazivima glazbena radionica i glazbeni vrtić. Provode se u privatnim ustanovama, glazbenim vrtićima, muzičkim centrima i sl., a namijenjeni su polaznicima predškolske i rane školske dobi.

Tablica 9: Nazivi predškolskih programa u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini

	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina
formalno obrazovanje	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionalni kurikulum ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (NKRPOO) • Nastavni plan i program za osnovne glazbene i osnovne plesne škole (NPPOGPŠ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurikulum za vrtce • Predšolska glazbena vzgoja – učni nacrt • Glasbena pripravnica – učni nacrt 	<ul style="list-style-type: none"> • Zajednička jezgra s definiranim ishodima učenja (predškolski odgoj i obrazovanje te obrazovanje u osnovnim i srednjim školama) • plan i program za glazbene škole Zapadnohercegovačkog i Hercegbosanskog kantona • plan i program za glazbene škole kantona Sarajevo
neformalno obrazovanje	<ul style="list-style-type: none"> • program početničkog solfeggia • program glazbenog vrtića • program glazbenih igraonica • (pripremni) glazbeni program ili pripremni razred • program glazbenih animacija 	<ul style="list-style-type: none"> • programi waldorfskih vrtića • programi montessori vrtića i dječje kuće • programi glazbenih vrtića 	<ul style="list-style-type: none"> • programi glazbenih vrtića • programi glazbenih radionica • program montessori odgoja i obrazovanja

4.3. Dostupnost predškolskoga glazbenog odgoja

Dostupnost se predškolskog glazbenog odgoja ovdje promatra na dvije razine: (a) dostupnost informacija i (b) financijska prihvatljivost. Slovenija prednjači s obzirom na broj dostupnih informacija te uređenost i propisanost predškolskih glazbenih programa. Na stranicama vlade roditeljima i skrbnicima su dostupne sve informacije o javnom i privatnom predškolskom glazbenom obrazovanju. Na jednom mjestu nalaze se opisi obrazovanja, programi i kurikulumi vrtića i glazbenih škola koje djeluju u Sloveniji, troškovnici, statistike i zakoni na snazi. Ove su informacije u Bosni i Hercegovini raspršene po stranicama vlada pojedinačnih kantona. Radi mnoštva

zakona i dokumenata donesenih u različitim dijelovima države, informacije o javnom i privatnom predškolskom glazbenom odgoju djeluju zbunjujuće i neorganizirano. U Hrvatskoj se informacije o javnom i privatnom predškolskom glazbenom odgoju ne nalaze na jednom mjestu, međutim, lako su dostupne i stranice na kojima se nalaze međusobno upućuju na ostale, srodne mrežne poveznice.

U svim trima državama dječji se vrtić plaća. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj propisuje obvezno pohađanje besplatnog programa predškole za svu djecu (Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj NN 10/97 (NN 98/19)). Jednako propisuje i Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini, međutim program nije nužno besplatan, već uvjete i načine financiranja propisuju zakoni nadležnih vlasti (Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini NN 88/07). U Sloveniji se program predškole ne ističe od ostatka programa i nije obvezan. Predškolski programi u glazbenim školama u sve se tri države plaćaju, a cijenu određuje ustanova o koja ih provodi. Tako se, na primjer, u Hrvatskoj Zakonom o umjetničkom obrazovanju člankom 24 se propisuje obveznost sklapanja ugovora o participaciji između ustanove i roditelja ili skrbnika djeteta (Zakon o umjetničkom obrazovanju NN 130/11). Neformalne oblike predškolskog glazbenog odgoja provode privatne ustanove koje naplaćuju sudjelovanje, a roditeljska ili skrbnička participacija najčešće je izvor prihoda tih ustanova. Cijene programa određuje ustanova pa se međusobno razlikuju po visini. Pri upisu formalnih i neformalnih programa polaznici se ne moraju pripremati niti pristupati audiciji ili provjeri vještina ili predznanja. Većina ustanova, pozive na upis djece objavljuju putem službenih mrežnih stranica i/ili profila na društvenim mrežama kao što su *Facebook* i *Instagram*.

4.4. Odnos glazbenog odgoja i ostalih aspekata predškolskog odgoja

Predškolski je glazbeni odgoj i obrazovanje dio općeg odgoja i obrazovanja obvezan je u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini samo za djecu u godini prije polaska u školu. U Sloveniji takav oblik odgoja i obrazovanja nije obvezan. Svi su ostali formalni i neformalni oblici predškolskoga glazbenog odgoja u trima državama izborni i neobavezni.

U trima državama u javnim i privatnim vrtićima broj sati glazbenog odgoja i obrazovanja nije definiran, već ga svaka ustanova sama određuje uzimajući u obzir prostor i materijale kojima raspolaže i interes skupine u kojoj se aktivnosti provode. U neformalnim oblicima glazbenog odgoja broj sati i trajanje sata također variraju. U trima državama sati najčešće traju 45 ili 60 minuta.

Tablica 10: Usporedba obilježja predškolskih glazbenih programa u Hrvatskoj, Sloveniji i Bosni i Hercegovini

izvori: MZOŠ 2014, MZOŠ 2006, MIZŠS, 1999, MIZŠS, 2000,
APOSO, 2018, MZPKS 2003, MONKS, 2016

	Hrvatska	Slovenija	Bosna i Hercegovina
formalni programi (izvode se u dječjim vrtićima i glazbenim školama)	<ul style="list-style-type: none"> • DV: prema NKRPOO • ne postoji plan i program za GŠ 	<ul style="list-style-type: none"> • DV prema Kurikulumu za vrtiće • GŠ prema kurikulumima: Predškolski glazbeni odgoj i Glazbeni priravnik 	<ul style="list-style-type: none"> • DV: prema ZJ • GŠ: prema planovima i programima po kantonima
neformalni programi (izvode se u privatnim ustanovama)	<ul style="list-style-type: none"> • izrada vlastitog programa • različiti nazivi programa (početnički <i>solfeggio</i>, glazbeni vrtić, muzički vrtić, glazbena igraonica, glazbena radionica i glazbene animacije) 	<ul style="list-style-type: none"> • izrada vlastitog programa • najčešće pod nazivom: glazbeni vrtić 	<ul style="list-style-type: none"> • izrada vlastitog programa • različiti nazivi programa: glazbena radionica i glazbeni vrtić
dostupnost informacija	<ul style="list-style-type: none"> • informacije o formalnom i neformalnom programu lako dostupne • mrežne stranice međusobno povezane 	<ul style="list-style-type: none"> • sve informacije i o formalnom i većina o neformalnom programu dostupne na jednom mrežnoj stranici 	<ul style="list-style-type: none"> • informacije i dokumenti djeluju neorganizirano • nisu sve informacije dostupne
financijska prihvatljivost	<ul style="list-style-type: none"> • i formalno i neformalno obrazovanje se plaćaju 	<ul style="list-style-type: none"> • i formalno i neformalno obrazovanje se plaćaju 	<ul style="list-style-type: none"> • i formalno i neformalno obrazovanje se plaćaju
trajanje provođenja programa	<ul style="list-style-type: none"> • DV: tokom cijelog predškolskog obrazovanja • GŠ: dvije godine • ostale ustanove: najčešće 2 godine 	<ul style="list-style-type: none"> • DV: tokom cijelog predškolskog obrazovanja • GŠ: dvije godine • ostale ustanove: najčešće 2 godine 	<ul style="list-style-type: none"> • DV: tijekom cijelog predškolskog obrazovanja • GŠ: dvije godine • ostale ustanove: najčešće 2 godine
trajanje (satnica)	<ul style="list-style-type: none"> • DV: nije propisana satnica • ostale ustanove: 1 do 2 put tjedno u trajanju od 45 do 60 minuta 	<ul style="list-style-type: none"> • DV: nije propisana satnica • ostale ustanove: 1 do 2 put tjedno u trajanju od 45 do 60 minuta 	<ul style="list-style-type: none"> • DV: nije propisana satnica • ostale ustanove: 1 do 2 put tjedno u trajanju od 45 do 60 minuta

5. ZAKLJUČAK

Uloga je glazbenoga odgoja u cjelovitom razvoju djeteta neosporna. Kako bi razvoj djeteta bio sveobuhvatniji, ostvaruju se brojna područja kao što su pjevanje, slušanje glazbe, brojalice, sviranje, glazbene igre, pokret, glazbeno opismenjivanje te izražavanje i stvaralaštvo. Nastavne aktivnosti potiču kvalitetniji razvoj dječjeg psihomotoričnog, kognitivnog i socioemocionalnog razvoja. Za pravilno i kvalitetno provođenje aktivnosti neophodna je stručnost i kompetentnost odgojitelja ili glazbenog pedagoga.

Formalni se predškolskim odgoj i obrazovanje provodi kao dio općeg vrtićkog obrazovanja. U Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini program predškole u vrtiću obavezan je za svu djecu, dok u Sloveniji to nije slučaj. Glazbeni je odgoj obavezan jer je dio programa predškole. U glazbenim je školama Slovenije i Bosne i Hercegovine dostupan formalni glazbeni predškolski program, a predmeti i satnica su definirani na nacionalnoj razini. Hrvatske glazbene škole pak nude lepezu predškolskih glazbenih programa raznih naziva te sličnih sadržaja i aktivnosti. Oblici programa poput početničkog solfeggia, glazbenog vrtića, glazbene igraonice i pripremnih razreda koje se provode u glazbenim školama održavaju se u glazbenim školama koje nude formalno osnovno i srednje glazbeno obrazovanje. Međutim, neujednačenost sadržaja i aktivnosti, neodređenost broja sati i dobi polaznika koji upisuju program te nedefiniranost predmeta ukazuju da je riječ o specifičnom obliku predškolskog glazbenog odgoja i obrazovanja koji objedinjuje obilježja formalnih i neformalnih oblika. Neformalni glazbeni odgoj u susjednim zemljama veže se uz privatne institucije, kao što su vrtići i glazbene škole koji rade prema načelima alternativnih pedagogija, te razne igraonice, tečajeve, kulturne centre i bilo kakve druge institucije koje nisu zakonski vezane za provođenje nekog oblika predškolske glazbene nastave.

Moguće je zaključiti kako Republika Slovenija prednjači u određenosti i usustavljenosti predškolskoga glazbenog odgoja. Planovi i programi su u potpunosti uređeni i jednaki u cijeloj državi, a glazbeni odgoj i obrazovanje uključen je i u vrtiće i glazbene škole koje prate posebne pedagogije. Programi predškolskog odgoja i obrazovanja definiraju naziv, broj sati, sadržaje, ishode i ciljeve te se obvezno moraju

provoditi u glazbenim školama. U Bosni i Hercegovini također su definirani nazivi, broj sati ,sadržaji ishodi i ciljevi. Do neujednačenosti dolazi zbog unutarnjeg ustrojstva države pa su programi važeći samo na razini kantona. Potrebno je težiti ujednačavanju programa po uzoru na općeobrazovne vrtiće i škole. U Republici Hrvatskoj nedostaje dokument kojim se definiraju i uređuju se sadržaji, aktivnosti, ishodi i ciljevi te se određuju plan i broj sati.

Pišući ovaj rad produbila sam svoje znanje o predškolskom glazbenom odgoju. Naučila sam o glazbenim mogućnostima djece predškolske dobi i metodama obrade sadržaja. O ovoj temi ponajviše nalazimo u literaturi namijenjenoj odgojiteljima kao što su metodike i priručnici za rad u vrtiću. U toj literaturi obrada predškolskog glazbenog odgoja nije uvijek potpuna. Tematika nije dovoljno zastupljena. Potrebno je dodatno pisati o ishodima i ciljevima učenja i poučavanja u svim oblicima predškolskog glazbenog odgoja te o kompetencijama odgojitelja i glazbenih pedagoga i njihovoj međusobnoj suradnji. Doprinos je ovoga rada ukazivanje na nelogičnosti koje se pojavljuju u Hrvatskom predškolskom glazbenom odgoju. Osim toga, diplomski će rad svakako biti koristan studentima predškolskog odgoja, pedagogije, glazbene pedagogije, sadašnjim i budućim predavačima predškolskih glazbenih programa kao pomoć u istraživanju sadržaja i literature te planiranju svoje nastave.

6. LITERATURA

Bačlija Sušić, B. (2018). Dječje glazbeno stvaralaštvo: stvaralački i autotelični aspekt. *Metodički ogledi*, 25 (1), 63-83.

Calligaris, M. T. (n.d.) *Osnovno glazbeno izobraževanje po metodološkom sustavu Edgara Willemsa*. Preuzeto 1. rujna 2021 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Glasbena-sola/E_Willems_program.pdf

Dobrota, S. (2012). *Uvod u suvremenu glazbenu pedagogiju*. Split: Filozofski fakultet.

Dugonjić, M. (2019). *Uloga glazbene kulture u odgoju djece predškolske dobi* (Završni rad). Učiteljski fakultet, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.

Elaborat o studijskom programu Glazbene pedagogije. (2016) Muzička Akademija, Zagreb Sveučilište u Zagrebu. Preuzeto 15. rujna 2021. s <http://www.muza.unizg.hr/wp-content/uploads/2016/06/GLAZBENA-PEDAGOGIJA-DETALJAN-OPIS-PREDMETA-KOJI-SE-IZVODE-NA-STUDIJSKOM-PROGRAMU.pdf>

Fox, D. B. (1991). Music, Development, and the Young Child. *Music Educators Journal*, 77(5), 42-46.

Glasbena pripravnica Učni načrt. (2000). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Slovenije. Preuzeto 05. rujna 2021. s <https://www.gov.si teme/programi-v-glasbenem-izobrazevanju/>

Gospodnetić, H. (2015.): *Metodika glazbene kulture za rad u dječjim vrtićima*. Zagreb: Mali profesor.

Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28(3), 269–289.

Juričić, L. (2019). *Metodički aspekti nastave početničkog solfeggia* (Diplomski rad). Muzička akademija, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.

Kaurinović, J. (2021). *Pokret i ples u nastavi glazbe* (Diplomski rad). Muzička akademija, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.

Klarin, M. (2017). *Psihologija dječje igre*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Kolić, T. (2019). *Utjecaj glazbe na cjeloviti razvoj predškolskog djeteta*. Učiteljski fakultet, Rijeka, Sveučilište u Rijeci.

Kovačević, K (ur.) *Muzička enciklopedija*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. II. izdanje. (1977a). I. svezak.

Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Slovenije. Preuzeto 05. rujna 2021. s: <https://www.gov.si/teme/javni-vrtci/>

Kurikulum za Waldorfske vrtce (n.d.) Ljubljana: Waldofska škola Ljubljana. Preuzeto 1. rujna s: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Kurikulum-za-waldorfske-vrtce-podpisan.pdf>

Manasteriotti, V. (1977). *Muzički odgoj na početnom stupnju. Methodske upute za odgajatelje i nastavnike razredne nastave*. Zagreb: Školska knjiga.

Marković, K. (2019). *Brojalice u radu s djecom predškolske dobi* (Diplomski rad). Učiteljski fakultet, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.

Medenjak, K. (2021). *Igra kao metoda i sredstvo u nastavi glazbe* (Diplomski rad). Muzička akademija, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.

Miočić, M. (2012). Kultura predškolske ustanove u svjetlu glazbenih kompetencija odgojitelja. *Magistra ladertina*, 7 (1), 73-87.

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014). Zagreb: MZOŠ
Nastavni plan i program na hrvatskom jeziku za osnovne glazbene škole Hercegbosanske županije (2018). Ministarstvo znanosti, prosvjete kulture i sporta Hercegbosanske županije.

Nastavni plan i program na hrvatskom jeziku za osnovne glazbene škole Županije Zapadnohercegovačke (2003). Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa županije Zapadnohercegovačke.

Nastavni plan i program za osnovnu muzičku školu i osnovnu baletnu školu (2016). Sarajevo: Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.

Nastavni planovi i programi za osnovne glazbene škole i osnovne plesne škole. (2006). Zagreb: MZOŠ i HDGPP.

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini NN 88/07. Preuzeto 01. rujna 2021. s http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/5764ae23-c423-404b-b6d5-c723dea62cc9_Okvirni%20zakon%20o%20pred%C5%A1kolskom%20odgoju%20i%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf

Predšolska glasbena vzgoja. Učni načrt (2000). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Slovenije Preuzeto 05. rujna 2021. s: <https://www.gov.si teme/programi-v-glasbenem-izobrazevanju/>

Program Hiše Otrok Montessori. (2010). Ljubljana: Akademija Montessori. Preuzeto 01. rujna 2021. s <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/program-Hisa-otrok-Montessori.pdf>

Program vrtca Mali Princ (2010). Ljubljana: Hiša Otrok Montessori. Zavod za montessori izobraževanje. Preuzeto 01. rujna 2021. s: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Hisa-otrok-Mali-princ-Montessori-program.pdf>

Program Waldorfskog zasebnog vrtca Ljubljana (n.d.). Ljubljana. Preuzeto 01. rujna 2021. s: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/PEDAGOSKI-PROGRAM-1997-Waldorfski-zasebni-vrtec-Ljubljana.pdf>

Program Waldorfskog zasebnog vrtca Maribor (n.d.). Maribor. Preuzeto 01. rujna 2021. s: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Program-Waldorfskega-vrtca-Maribor.pdf>

Program zasebnega vrtca »Pingvin« (1997). Ljubljana: Privatni vrtić Pingvin. Preuzeto 01. rujna 2021. s: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Program-Zasebnega-vrtca-Pingvin-1.pdf>

Radica, D. (2015). Što je to dječja pjesma? Glazbeno - pedagoške dileme i iskustvo jednog skladatelja. *Bašćinski glasi*, 11 (1), 223-240.

Rojko, P. (2012b). *Metodika nastave glazbe. Teorijsko–tematski aspekti*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera – Pedagoški fakultet Osijek. Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje – elektroničko.

Svalina, V. (2010). Dječje stvaralaštvo u nastavi glazbe. Katalin (ur.), *Suvremeni metodički izazovi*. Subotica: UNS.

Svalina, V. (2018). Profesionalni identitet glazbenih pedagoga. Petrović, M. (ur.). *Muzički identiteti. Zbornik radova s 20. pedagoškog foruma scenskih umetnosti*. (str. 83-98). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti u Beogradu.

Šulentić Begić, J. i Begić, A. (2014). Nastava glazbe u primarnom obrazovanju u europskim državama. *Metodički ogledi*, 21 (1), 23-45.

Valter, D. (2017). *Utjecaj Glazbenih aktivnosti u vrtiću na razvoj kasnijeg glazbenog interesa kod djeteta*. Učiteljski fakultet, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.

Vidulin, S. (2016). Glazbeni odgoj djece u predškolskim ustanovama: mogućnosti i ograničenja. *Život i škola*, LXII (1), 221-233.

Zajednička jezgra cjelovitih razvojnih programa za predškolski odgoj i obrazovanje definirana na ishodima učenja (2018). Mostar: Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Zajednička jezgra nastavnih planova i programa za umjetničko područje definirana na ishodima učenja (2018). Mostar: Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

Zakon o glazbenim školama NNRS 12/96 (NNRS 18/21). Preuzeto 01. rujna 2021. s <https://www.gov.si/podrocja/izobrazevanje-znanost-in-sport/glasbeno-izobrazevanje/>

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj NN 10/97 (NN 98/19). Preuzeto 01. rujna 2021. s <https://www.zakon.hr/z/492/Zakon-o-pred%C5%A1kolskom-odgoju-i-obrazovanju>

Zakon o umjetničkom obrazovanju NN 130/11. Preuzeto 01. rujna 2021. s <https://www.zakon.hr/z/516/Zakon-o-umjetni%C4%8Dkom-obrazovanju>

Mrežni izvori:

brojalica. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9663>

Centar za kulturu Trešnjevka <https://cecate.hr/program/radionice/upisi-muzicki-vrtic/> pristup 02. rujna 2021.

formalno obrazovanje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 01. . rujna 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20149>

Glazbaonica Ljubav, privatna glazbena škola, Zagreb <https://www.glazbaonicaljubav.com/stonudimo/> pristup 02. rujna 2021.

Glazbena igraonica Zagreb <http://igraonica-glazbena.com/> pristup 02. rujna 2021.

Glazbena škola Alberta Štrige, Križevci <https://glazbenaskolakrizevci.hr/odjeli/predskolski-program/> pristup 02. rujna 2021.

Glazbena škola Blagoja Berse, Zagreb <https://bersa.hr/teorijski/> pristup 02. rujna 2021.

Glazbena škola Josipa Runjanina, Vinkovci <https://www.runjanina.hr/program/predskola/pocetnicki-solfeggio.html> pristup 02. rujna 2021.

Glazbena škola Karlovac <https://www.glazbena-ka.hr/20160808-mala-glazbena-skola-za-djevojke-i-djecake-od-5-do-8-godina> pristup 02. rujna 2021.

Glazbena škola Pavla Markovca, Zagreb <https://www.glazbena-skola-pavla-markovca.hr/djelatnost/predskolski-uzrast.html> pristup 02. rujna 2021.

Glazbeni atelje „Crescendo“, Split <http://www.crescendo-split.com.hr/vrtic.htm> pristup 02. rujna 2021.

Glazbeni centar Do, re, mi, Bled, Slovenija
<http://www.doremi.si/DOREMI,,programi.htm> pristup 01. rujna 2021.

Glazbeni vrtić Posušje, BiH <https://glazbaonica.com/about> pristup 01. rujna 2021.

Glazbeni vrtić radionice Mostar, BiH <https://hr-hr.facebook.com/glazbenivrtic.mostar>
pristup 03. rujna 2021.

Glazbeni vrtić Tomislavgrad, BiH https://www.facebook.com/Glazbeni-vrti%C4%87-Tomislavgrad-108725968134909/?ref=page_internal;
https://www.facebook.com/pg/Glazbeni-vrti%C4%87-Tomislavgrad-108725968134909/photos/?tab=album&album_id=108740908133415 pristup 02. rujna 2021.

Glazbeno učilište Elly Bašić, Zagreb http://www.ellybasic.hr/?page_id=49 pristup 01. rujna 2021.

Muzičke radionice Note, Sarajevo, BiH <https://note.ba/index.php/muzicka-radionica-note-1/> pristup 02. rujna 2021.

Muzički atelje Zagreb <https://www.muzickiatelje.hr/igraonica.php> pristup 02. rujna 2021.

Muzički centar Mozart, Mostar, BiH <http://muzickicentarmozart.ba/muzicka-radionica/>
pristup 01. rujna 2021.

Muziklub, privatna glazbena škola, Slovenija <http://muziklub.si/glasbeni-vrtec/> pristup 01. rujna 2021.

Osnovna glazbena škola Kontesa Dora, Našice <https://kotesadora.hr/prijavnica-za-upis-u-glazbenu-igraonicu> pristup 02. rujna 2021.

ples. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48704>

Privatna predškolska ustanova Montessori IQ kutak, Tuzla, BiH
<https://montessorituzla.ba/ba/montessori-iq-music-lab/> pristup 01. rujna 2021.

Škola glazbe i umjetnosti Ozlinka, Slovenija <http://www.ozlinka.com/glasbeni-vrtec.html> pristup 01. rujna 2021.

Vocal BK Studio, škola scenske umjetnosti

<http://www.vocalbkstudio.com/biografije/19-slo/odrske-umetnosti/29-glasbeni-vrtec>

pristup 01. rujna 2021.